

A magyarországi nemzetiségek országgyűlési képviselte

Fókuszban a német nemzetiség

BTB-125

2022.04.19.

Tartalom

1. Bevezetés	1
1.1. Témaválasztás indoklása.....	1
1.2. Dolgozatom célja, hipotéziseim, alkalmazott módszerek.....	2
2. A magyarországi németek politikai helyzete 1945-től a választójogi törvényig	3
2.1. A második világháború vége, retorzió, kitelepítések.....	3
2.2. A német nemzetiség helyzete a pártállami rendszer első időszakában (1948-1956)	5
2.3. Parlamenti képviselet az 1956-os forradalom után	6
2.4. Parlamenti és nemzetközi képviselet a hatvanas évektől a rendszerváltásig	7
2.5. Rendszerváltás, rendszerváltozás: a parlamenti képviselet kérdésköre	8
2.6. A megoldás	10
3. Az új választójogi törvény fogadtatása Magyarországon – a nemzetiségek kedvezményes mandátumszerzési küzdelme	12
3.1. A racionális választás modelljéről röviden.....	12
3.2. A 2014-es országgyűlési választásokhoz vezető út	12
3.3. A német nemzetiség választások előtti tapasztalatai	14
3.4. A 2014-es országgyűlési választások eredményei	14
3.5. Tanulságos volt a 2014-es országgyűlési választás a nemzetiségek számára? – A 2018-as országgyűlési kampány	15
3.6. A választási rendszer sikere? – a 2018-as országgyűlési választás eredményei.....	16
3.7. A kedvezményes mandátumért való küzdelem 3. felvonása – a 2022-es országgyűlési választásokhoz vezető út.....	17
3.8. A 2022-es országgyűlési választások eredményei	19
3.9. Ösztönző és gátló tényezők a nemzetiségi feliratkozásnak	19
4. A magyarországi némettség a rendszerváltás után, a számok tükrében.....	21
4.1. Magyarország népszámlálások.....	21
4.2. A rendszerváltás utáni népszámlálások eredményei.....	22
4.3. Egyéb becslések.....	24
4.4. A politikai aktivitás mérésének módszertani korlátai.....	25
4.5. A német nemzetiség politikai aktivitásának vizsgálata	26
4.6. A matematikailag esélyes nemzetiségek választói hajlandóságának vizsgálata.....	30
5. Összegzés	33
6. Irodalomjegyzék.....	37

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Az elismert nemzetiségekbe tartozó állampolgárok száma a népszámlálások eredményei alapján (fő), 1990-2011.
2. táblázat: A népszámlálásokon az adott nemzetiséget megjelölők száma, illetve a nemzetiségre vonatkozó kérdések legalább egyikében az adott nemzetiséghez tartozók száma (fő), 2001-2011.
3. táblázat: A nemzetiségi választói névjegyzékek adatai az országgyűlési választások időpontjában, 2014-2018-2022.
4. táblázat: Az országgyűlési választásokon a nemzetiségi részvételi adatok, 2014-2018
5. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott érvényesen szavazó választópolgárok, 2014-2018-2022.
6. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékben szereplő választópolgárok feliratkozási arányai, 2014-2018
7. táblázat: Az országgyűlési választásokon a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott választópolgárok részvételi aránya, 2014-2018
8. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott választópolgárok érvényes szavazatainak aránya, 2014-2018.

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása

Gyermekkoromban sokáig nagy nehézség volt számomra az, hogy helyesen leírjam a nevemet. Azóta pedig folyton azzal szembesülök, hogy jobb, ha segítek másoknak azzal, hogy lebetűzöm, vagy pedig olyan jelvényt használok útmutatásnak, mint például: „mint a gyógyszergyár”, „mint a cirkusz” és még sorolhatnám. Különleges, de megrázó élmény volt hallgatni nagypapámat arról mesélni, hogy a Rákosi-korszakban mennyi borzalmon kellett keresztülmennie a családnak csak a származásunk miatt. Elítélt, utált, megvetett csoportnak számított a magyarországi német kisebbség, sőt, még azon tagjai is, melyek már generációk óta magyarnak vallották magukat. Itt maradt a családom Magyarországon, nem emigráltunk az NSZK-ba vagy Ausztriába, ahogy azt tehettük volna, az akkori magyar kormány örömeire. Türelmesen várta a család a jobb időket. Azokat az időket, amikor megszűnik az elnyomás és kulcsfontosságúvá válik az egyenjogúság.

A rendszerváltás után még 22 évet kellett várni ahhoz, hogy legalábbis elviekben, saját jogon országgyűlési képviselőnek juthassanak a magyarországi nemzetiségek. Ennek a jogszabályi kereteit a 2011. évi CCIII. törvény (Vjt.) teremtette meg, mely alapján mai napig zajlik a nemzetiségek országgyűlési képviselője és részvétele.

A témát nem csak a személyes kötődésem miatt választottam, hanem amiatt is, mert úgy tűnik, hogy ez a megoldás nem állja sikeresen a helyét, ugyanis a Magyarországon elismert 13 nemzetiség (bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény, roma, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) közül eddig egyedül a német nemzetiség tudott sikeresen országgyűlési képviselőt választani. Úgy vélem, hogy érdemes lenne jobban körüljárni ennek a lehetséges okait. Azért is szeretnék bővebben a német nemzetiséggel foglalkozni, mert fontos összehasonlítási pont a roma nemzetiséggel, ugyanis szintén egy olyan nemzetiségről beszélünk, aminek megvan a matematikai esélye arra, hogy országgyűlési képviselőhöz jusson. Az összehasonlítások során arra is keresem a választ, hogy a roma nemzetiség miért nem tudta még sikeresen megszerezni a kedvezményes mandátumot.

A dolgozatom első fejezetében bemutatom a magyarországi németek politikai helyzetét a második világháború után, egészen a 2011-es választójogi törvényig. A dolgozat második fejezetében megvilágítom, hogy a gyakorlatban hogyan valósult meg a nemzetiségek országgyűlési képviselője és annak milyen fogadtatása volt a nemzetiségi képviselők, illetve a nemzetiségi választópolgárok körében. Ezen keresztül is ismertetni szeretném azokat a

folyamatokat, melyek ösztönözhetnek, vagy gátolhatnak egy nemzetiségi szavazót azzal kapcsolatban, hogy feliratkozzanak a nemzetiségi választói névjegyzékbe. Az utolsó fejezetben a nemzetiségi önkormányzati választások és az országgyűlési választások számadatainak elemzésének segítségével bemutatom a nemzetiségek közötti különbségeket a politikai aktivitás, választói hajlandóság tekintetében.

1.2. Dolgozatom célja, hipotéziseim, alkalmazott módszerek

Munkám legfőbb célja az, hogy átfogó képet nyújtsak a magyarországi nemzetiségek, különösen a német nemzetiség országgyűlési képviselőjének útjáról, helyzetéről a második világháború végétől egészen a 2022-es országgyűlési választásokig.

Hipotéziseim:

1. Az országgyűlési választások tekintetében politikailag aktívabb a német nemzetiség más nemzetiségeknél.
2. Az országgyűlési választások tekintetében nagyobb választói hajlandóság figyelhető meg azon nemzetiségek körében, melyeknek megvan a matematikai esélye a kedvezményes mandátum megszerzésére.

A magyarországi nemzetiségek országgyűlési képviselőjének bemutatásához tanulmányozom a megfelelő szakirodalmakat, majd az új választójogi törvény sikerességének (vagy sikertelenségének) a bemutatását a 2014-es, 2018-as és a 2022-es országgyűlési választások lezajlásának ismertetésével szeretném tenni, média és egyéb elsődleges források elemzésének segítségével.

A hipotéziseimet kvantitatív adatelemzéssel támasztom alá, illetve cáfolom meg. A politikai aktivitást, választói hajlandóságot a nemzetiségi választói névjegyzékbe való feliratkozási arányok, az országgyűlési választásokon való részvételi arányok, illetve az érvényesen leadott szavazatok arányainak tekintetében vizsgálom. Ehhez a 2014-es, 2018-as és a 2022-es országgyűlési választásokhoz kapcsolódó statisztikákat ismertetem, elemzem, hasonlítom össze.

2. A magyarországi németek politikai helyzete 1945-től a választójogi törvényig

2.1. A második világháború vége, retorzió, kitelepítések

Még a háború vége előtt csapások sorozata érte a magyarországi németeket. Az ideiglenes nemzeti kormány már rendelkezett a németek egy részének sorsáról: háborús bűnös volt az, aki a német hadsereg vagy biztonsági szolgálat kötelékébe lépett (Eiler, 2009). A földreformról szóló 1945. márciusi rendelet pedig teljes egészében elkobzandónak ítélte a volksbundista németek földjét (Tilkovszky, 1998). A háború vége kettős megpróbáltatást hozott a svábok számára. Tízezreiket hurcolták marhavagonokban kényszymunkára a Szovjetunióba, embertelen körülmények közé dolgozni, ahol ezek pusztultak el a hidegtől és a nélkülözéstől. Magyarországon pedig egyre inkább elmélyült a kollektív felelősség gondolatának alkalmazása. A Nemzeti Parasztpárt és a Magyar Kommunista Párt erőteljes retorikával támogatta a svábok kitelepítését, vagyonuktól való megfosztásukat és állampolgárságuk elvételét. Minden olyan magyar állampolgárral így jártak volna el, aki az 1941-es népszámláláskor német nemzetiségűnek vallotta magát (Manherz, 1998). Az igazsághoz viszont hozzátartozik, hogy voltak olyan magyarok, akik tiltakoztak a németek kitelepítése ellen, elítélendőnek tartották a kollektív felelősség gondolatát. Ebben a legfontosabb szereplők Bibó István, Mindszenty József, Grósz József és Shvoy Lajos voltak (Eiler, 2009; Manherz, 1998; Tilkovszky, 1998). A pártok – a Szociáldemokrata Párt kivételével – ellentmondásos nyilatkozataik ellenére támogatták a magyarországi németek kitelepítését. Különbségek csak a kitelepítésre kötelezettek körének meghatározásában és a kitelepítés lebonyolításában mutatkoztak (Tóth, 2007). John C. Swanson (2017) megfogalmazása szerint a Független Kisgazdapárt támogatta Magyarország árulóinak kitelepítését, különösképp a németekét, viszont ódzkodva intett a hitleri fajelméletek alkalmazásától, a kollektív bűnösség intézményének használatától.

Az ellenző törekvések hasztalanná váltak, mert a magyar kormány a potsdami egyezményre hivatkozva eldöntötte a kérdést. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) az amerikai zónába kitelepítendő németek számát 500.000 fő-ben állapította meg (Manherz, 1998). 1945. november 23-án a miniszterelnök elküldte a SZEK-nek a Magyarországról kitelepítendő németekről készített kimutatást. Eszerint a kormány a kimutatható Volksbund-tagság, az SS katonai szolgálat és az 1941-es német nemzetiséget jelentő bevallás alapján 303.419 főt tartott kitelepíthetőnek (Eiler, 2009). November 30-án viszont Vorosilov marsall, a SZEK elnöke újra hangsúlyozta, hogy 500.000 ember kitelepítését várják el a nagyhatalmak a magyar kormánytól

(Tilkovszky, 1998). Erre alapozva 1945. december 22-én határozta el a magyar minisztertanács a német kisebbséghez tartozók kitelepítését, immár elsősorban azokat, akik magukat a legutolsó népszámlálásnál a német népcsoporthoz tartozónak vagy német anyanyelvűnek vallották vagy magyarosított nevüket újra német névre változtatták (Frank et al, 1998). A gyakorlati végrehajtással Nagy Imre belügyminisztert bízták meg, aki egy belügyminisztériumi rendelettel összefoglalta a kitelepítés szabályait.

1948 szeptemberében hivatalosan is végleg leállt a kitelepítés. A kitelepítettek számát illetően a kutatók közt nincs teljes egyetértés. A hivatalos német források 213.196 főt említenek. A Nép gondozó Hivatal és az Országos Földbirtokrendező Tanács, a Belügyminisztérium és egyéb levéltári adatok alapján az amerikai és a szovjet zónába 185.000 németet szállítottak ki. Johann Weidlein ezzel szemben 232.000, Bellér Béla és Zielbauer György 250.000 emberről beszél (Eiler, 2009). A svábok ezzel elvesztették teljes értelmiségi, illetve vezető rétegüket. A Magyarországon maradt német lakosság mindezzel gyakorlatilag arra a szintre került, ami emlékeztetett a betelepítés idejére: tulajdon nélkül, megfosztva a népcsoport összetartó erejétől, a családoknak csak saját magukra számítva kellett mindent előről kezdeniük. A németiség megtorló intézkedések sorának lett kitéve, amelyek éppúgy tartalmaztak politikai diszkriminációt, mint gazdasági hátrányokat (Manherz, 1998). Azt láthattuk a kitelepítésekkel kapcsolatos rendelkezésekben és az ezzel kapcsolatos politikában, hogy a hangsúly egyre inkább eltolódott a múltbéli politikai, illetve katonai szerepvállalásról a nemzetiség és az anyanyelv irányába. A németeket válogatás nélkül szankciók alá vetették.

A kitelepítések okai mai napig sokak által vitatott kérdéskör. Többek között Tóth Ágnes (1993) és Rutsch Nóra (2010) munkáiban találunk részletes magyarázatokat. Meglátásom szerint több tényező játszott szerepet a kitelepítéssel és annak mértékével kapcsolatban. Először is, a Volksbund, SS, Gestapo vagy bármi más német szolgálatba való belépés akkoriban konszenzusosan egyenlő volt a hazaárulással. Ezen emberek kitelepítése evidens volt. Másodszor, égető kérdés volt a föld ügye a második világháború utáni Magyarországon. A szlovák-magyar lakosságcsere, a Kárpát-medencéből folyamatosan menekülő és bevándorló, illetve az országon belül elvándorló magyarok miatt folyamatosan nőtt azoknak az aránya, akiket nem tudott az állam ellátni. Ennek orvoslása volt a sváboktól elvett föld magyar kézre juttatása, még abban az esetben is, ha földműveléshez nem értőhöz került a föld. Le szeretném szögezni, hogy a Szovjetunió szerepe sem elhanyagolható a kitelepítés mértékének tekintetében. Szviridov altábornagy és Vorosilov marsall közbenjárása nélkül kizártnak tartom,

hogy ennyi németet telepítettek volna ki, még akkor is, ha a Nemzeti Parasztpárt és a Magyar Kommunista Párt a lehető legtöbb ember kitelepítésére törekedett. A potsdami konferencián elhangzott megállapítások a kelet-közép-európai németiséggel kapcsolatban többek szerint is inkább csak útmutatásoknak minősültek, mintsem kötelezően teljesítendő parancsoknak. Mindazonáltal, egyszerű volt a magyarországi pártoknak erre hivatkozni, így még azok a pártok is moshatták kezüket, melyek nem feltétlen folytattak németellenes retorikát.

2.2. A német nemzetiség helyzete a pártállami rendszer első időszakában (1948-1956)

A kiépült kommunista rendszer nemzetiségpolitikáját eleinte leginkább az automatizmus koncepciójának elvei alapján jellemezhetjük: *„a nemzeti törekvéseket alá kell rendelni az általános emberi haladás ügyének, mely az egyes nemzeteknek is legfőbb érdeke”*. (Dobos, 2020). Az automatizmus koncepciója a gyakorlatban mindenekelőtt a korábbi, nyílt nemzetiségi alapú megkülönböztetés fokozatos felszámolását (déli szlávok, németek), valamint a teljes körben megvalósított politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúság deklarálását jelentette (Dobos, 2020). Más szavakkal: eszerint a szocializmus építésének folyamatában a nemzetiségi problémák tulajdonképpen maguktól megoldódnak. Így tehát nincsen szükség különösebb intézkedésekre (Manherz, 1998).

1949 elején tartották meg az első népszámlálást a második világháború után. Ezen 22.455 személy vallotta magát német anyanyelvűnek, 2.617 pedig német nemzetiségűnek (Eiler, 2009). Az 1949. augusztus 20-án hatályba lépő alkotmány elviekben garantálta a kisebbségek számára a teljes jogegyenlőséget, az anyanyelvi oktatás és a saját kultúra ápolásának lehetőségét, azonban hivatalosan csak egy 1950. március 25-ei minisztertanácsi rendeletben szüntette meg a kormány a kitelepítéssel kapcsolatban kibocsátott korlátozó rendelkezéseket, ezáltal de jure a magyarokkal egyenértékű állampolgárokká váltak (Eiler, 2009; Manherz, 1998). 1953. május 17-én pedig már részt is vehetett a német kisebbség a választásokon, ekkor gyakorolhatták ismét az aktív és a passzív választójogukat (Eiler, 2009; Poprády, 1995).

1954. július elsején megjelent a magyarországi németek új hivatalos sajtóorgánuma, az eleinte havilapként funkcionáló Freies Leben (Eiler, 2009). Az olvasókat a Népművelési Minisztérium Nemzetiségi Osztálya és az Oktatásügyi Minisztérium üdvözlölte. A címdoldalon vázolták a lap célját: számot adni a magyarországi fejlődésről, a főbb nemzetközi politikai eseményekről, gazdaságról és kultúráról, sportról, ifjúságról, nőkről, hétköznapiokról. A lapot azoknak szánták, akik az MDP vezetése alatt részt vett a szocializmus építésében (Poprády, 1995, 225). Ezt

követően 1955. október elsején alakult meg a Magyarországi Német Dolgozók Kulturális Szövetsége, Wild Frigyes vezetésével (Poprády, 1995). Megemlítendő viszont, hogy az alakuló ülésen összesen csupán hat fő vett részt (Dobos, 2020, 292). Legfőbb feladata pedig nem a nemzetiségi öntudat felébresztése, hanem a szocialista tudat növelése, az ilyen irányú politikai és kulturális nevelőmunka elvégzése lett. A német szövetség például kezdetben, a vonatkozó párthatározat értelmében csak a német dolgozók mobilizálására tartott igényt, és kizárólag kulturális szerveződésként működött (Dobos, 2020, 292). Érdekességként megjegyezném, hogy a Szövetség alapításáról szóló határozat 300.000 Magyarországon élő némettel számolt (Poprády, 1995). Több szakértő szerint a Szövetség jelentette a magyarországi németek de facto jogfosztottságának megszűnését. Ez viszont vitatható abban a tekintetben, hogy ez nem önszerveződés eredménye volt, hanem felső pártutasításnak köszönhető a megszületése, pont, mint a többi nemzetiségi szövetségnek, legfőbb feladata eleinte pedig a párt politikájának a közvetítése volt a nemzetiség nyelvén.

2.3. Parlamenti képviselő az 1956-os forradalom után

A forradalom leverése után a pozícióját és legitimitását megszilárdítani kívánó új politikai vezetés a retorziók, a terror mellett az engedmények eszközét is alkalmazta: társadalmi támogatottságának növelése érdekében a korábbiakhoz képest átmenetileg felértékelte a nemzetiségpolitikát, amelynek keretében hozzájárított az intézményrendszer helyreállításához és bővítéséhez. 1956 decemberében a Nemzetiségi Osztály státusa még emelkedett: egy miniszterhelyettes közvetlen irányítása alatt álló, önálló minisztériumi főosztállyá alakult a korábbi két, Oktatási és Népművelési Minisztérium összevonásával létrehozott Művelődésügyi Minisztériumban (Dobos, 2020).

Az MSZMP PB 1958. évi nemzetiségpolitikai határozata alapján a nemzetiségi szövetségek főtitkárai a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagjai lettek. A nemzetiségi szervezetek a Népfront megyei és települési szervezetein keresztül némileg érvényesíthették érdekeiket közvetlenül a lakosság körében is. A „népfrontlistás” szavazások rendszere következtében a nemzetiségi szövetségek szerepe 1958 után nőtt. Az 1958. november 16-i és az 1963. február 24-i választások előkészítésében és a különböző választási rendezvények lebonyolításában a nemzetiségi szövetségek már együttműködtek a Népfronttal. A Népfront listáján a délszláv szövetség főtitkára, Ognyenovics Milán, valamint a német szövetség főtitkára, Wild Frigyes bejutottak a parlamentbe (Tilkovszky, 1998).

2.4. Parlamenti és nemzetközi képviselő a hatvanas évektől a rendszerváltásig

A hatvanas években egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az egyetlen „népfrontlista” mint választási lehetőség tarthatatlan. Az új választójogi törvényben a tisztán listás rendszerről áttértek a tisztán egyéni kerületi rendszerre (a törvény nem zárta ki az egyes kerületekben a kettős vagy többes jelölést). Magát a jelölést továbbra is a Hazafias Népfront megyei (fővárosi) bizottságai végezték a jelölőgyűléseken előterjesztett személyek közül. Az 1967. március 19-i választásokon a nemzetiségi szövetségek főtitkárai a Hazafias Népfront „hivatalos” jelöltjeiként országgyűlési képviselővé váltak. Bár a törvények a nemzeti kisebbségek tagjainak is biztosították a választójogot, a kisebbségek parlamenti és helyi tanácsi képviselőtének kérdését valójában nem oldották meg (Föglein, 2001).

Az „etnikai reneszánsz”, a nemzeti-etnikai törekvések és konfliktusok számos ország életében, valamint a nemzetközi kapcsolatokban is teret nyertek, és nem hagyták érintetlenül a posztstálinista Kelet-Közép-Európát, benne a többmillió határon túli kisebbséggel rendelkező Magyarországot sem. A nemzetiségi kérdés térségbeli előtérbe kerülésének számos egyéb magyarázó oka is van, amelyek közül elsősorban a KGST-integráció nyomán kibontakozó ellentéteket, illetve a kommunista pártokon és a magyar kisebbségi eliteken belül bekövetkezett nemzedékváltás következményeit szokás említeni, de ide sorolható a megosztott Németország, a német kérdés megítélése is (Dobos, 2020, 297).

A magyarországi nemzetiségpolitikában a változás 1968-ban indult meg, egy új nemzetiségpolitikai koncepció megjelenésével, mellyel nem volt összeegyeztethető az automatizmus elve. A reform szerint elő kellett segíteni a nemzetiségek integrációját, míg a nyelvi asszimilációt fel kellett tartóztatni. Ezzel az volt a probléma, hogy csak központilag hozott szabályzó intézkedéseket jelentett, de lehetetlenné tette egy autonóm, helyi szinten is működő német önszerveződés kialakulását. Aktívabb fellépést és ezzel változást az váltott ki ebben a szemléletben, hogy a magyar közvélemény egyre növekvő nyugtalansággal kísérte a szomszédos országok magyarságát fenyegető, az 1970-es évektől beálló asszimilációs politikát. Ez lett a magyarországi szemléletváltás kiváltója, amennyiben szomszédjaink nemzetiségpolitikáját azzal kívánták pozitív irányba befolyásolni, hogy igyekeztek „mintaszerűen” kezelni a hazai nemzetiségeket. Itt a „híd funkció” felértékelődése játszott fontos szerepet, amelyet a nemzetiségek voltak hivatottak betölteni a szocialista országok között (Manherz, 1998). Ezt a funkciót „engelsi hídszerepnek” is nevezték. A nemzetiségekkel szembeni előzékeny magatartásnak ezt az 1970-es évek elejére előtérbe kerülő koncepcióját

„lenini nemzetiségi politikának” jellemezték, és azt jelentette, hogy *„kölcönösen megadni minden nemzeti kisebbségnek száma, fejlettségi foka, igénye szerint, ami létének, anyanyelvének és kultúrájának megtartásához szükséges”* (Dobos, 2020).

Pap András László (2007) kiemeli, hogy a „nemzet szocialista egységét” hirdető alkotmányos rendszer a nyolcvanas évekig kifejezett kisebbségi jogi intézményeket nem tartalmazott. A parlamenti képviselet terén, a hetvenes évek végétől a hangsúlyozottan informális gyakorlat a következő volt: a négy „elismert” nemzetiségből: német, román, szlovák és délszláv (ami a szerb, horvát és szlovén nemzetiséget foglalta magában) két-két képviselő a Hazafias Népfront elnökségének tagja lett, ketten pedig az országos listán parlamenti mandátumhoz jutottak. Elvben a rotáció a parlamenti ciklusokkal összhangban történt. Megjegyzi, hogy az 1983-ban elfogadott választójogi törvény országos listája alapján az 1985-ös választások alkalmával ismét megvalósult immár mind a négy nemzetiségi képviselő mandátumhoz juttatása, ám mindez kifejezett jogalkotói deklaráció (vagy párthatározat) nélkül történt. (Pap, 2007, 220)

A kései Kádár-éra, amely látszólag nagyobb fontosságot tulajdonított a nemzetiségi politikának, alapjában véve meg sem kísérelte a második világháború után felszakított sebek begyógyítását. Bár a rendszer 1955-ben lehetővé tette az országos szövetség megalapítását, a '80-as évek közepéig gondosan ügyelt arra, hogy az önszerveződési törekvéseknek, a regionális és helyi szervezetek és egyesületek alapításának gátat vessen. Hazai német civil szervezetek megalakulását nem engedélyezték. Az akkori NDK hivatalos kulturális kapcsolatok keretében szinte kisajátította a hazai németiséget, amelyre másfelől a magyar hatalom az NDK-val fennálló kapcsolatok erősítésében számított (Manherz, 1998).

2.5. Rendszerváltás, rendszerváltozás: a parlamenti képviselet kérdésköre

A rendszerváltozás hónapjaiban, az alkotmány módosítása, a sarkalatos törvények megalkotása során a kisebbségek parlamenti képviseletének kérdése is napirendre került. A háromoldalú kerekasztal-tárgyalásokon a nemzetiségek érdekeit senki sem jelenítette meg, ám az „alkotmányozó atyák” „általános vélekedése szerint a nemzetiségi kérdés megjelenítését a politika szintjén (más erre alkalmas struktúrák hiányában) majdnem mindenki a parlamentben képzelte el” (Pap, 2007). A Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain, az alkotmány módosítása során eldőlt, hogy a megalkotott új politikai struktúra közjogi kereteibe nem fér bele az érdekképviseletekből álló második kamara, és szigorúan politikai pártokra épülő egykamarás parlamenti rendszere lesz az országnak. A korporatív elemeket leginkább a Kerekasztal ellenzéki oldala ellenezte. A magyar Országgyűlés a Kerekasztal tárgyalásai alapján, 1989

őszén módosította az alkotmányt. Ekkor került be Mándity Marin módosító javaslatára az alkotmány 68. § 1. bekezdésének szövegébe, hogy a nemzeti és nyelvi kisebbségek részesei a nép hatalmának, államalkotó tényezők, a 2. bekezdés pedig biztosította jogukat a közéletben való kollektív részvételre. Ennek a koncepciónak megfelelően, az alkotmányban lefektetett elvek alapján került elfogadásra az új választójogi törvény, amely a nemzetiségek parlamenti képviseletéről nem ejtett szót (Győri, 1998).

A Kerekasztal tárgyalások és a parlamenti ülések során több megoldás is felmerült a probléma orvoslására: külön nemzetiségi lista alakítása, a nemzetiségi képviselők közvetlen megválasztása és a biztosított parlamenti képviseleti helyek. A Kerekasztalhoz képest, amelynek 1989. szeptemberi megállapodása nem utalt a kisebbségi képviseletre, a pártállami parlament számára az utóbbi tűnt a legelfogadhatóbb megoldásnak: a vonatkozó alkotmánymódosítás és az elfogadott törvény szerint 8 képviselői helyet biztosítottak volna lényegében behívásos alapon a kisebbségeknek, mindegyiknek egyet (cigány, horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, zsidó), a parlamenti választások után. Viszont az Antall-Tölgyessy paktum során megegyezés született arról, hogy egy demokratikus, jogállami elvekkel összeegyeztethető megoldást keresnek erre a kérdésre. Így az 1990-ben megalakult Országgyűlés hatályon kívül helyezte azt a korábbi alkotmányos előírást, amely a kisebbségek parlamenti és tanácsi képviseletéről szólt. Helyette az alkotmányban homályosan, de rögzítette a kisebbségek számára a parlamenti képviselet lehetőségét: "A Magyar Köztársaság törvényei az ország területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek képviseletét biztosítják" (Győri, 1998; Pap, 2007). A homályos megfogalmazás miatt vitatott kérdéssé vált, hogy kötelezően elő volt-e írva a képviselet, vagy sem.

Mivel konkrét jogszabályi megoldás ezután sem született a képviseletre, ezért az Alkotmánybíróság 1992. június 10-én kimondta, hogy a jelenlegi helyzet alkotmányellenes és felszólította az Országgyűlést, hogy december 1-jéig tegyen eleget törvényalkotási kötelezettségeinek (Pap, 2007): „A képviselet szükséges feltétele annak, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek államalkotó tényezői szerepüket betölthessék” (35/1992. (VI. 10.) AB határozat). Érdekes megjegyezni, hogy az AB nem értelmezte a képviselet mibenlétét, annak kibontását a jogalkotóra bízta. 1993-ban megszületett a kisebbségi törvény, amely már egyértelműen utalt a parlamenti képviselet tárgyára, viszont nem szabott meg határidőt ennek megvalósítására. Ezt a problémát a következő kormányok és parlamentek örökölték. Az elkövetkezendő parlamenti ciklusokban folyamatosan születtek az újabb és újabb elképzelések a képviselet megoldására; 2003-ban például Medgyessy Péter miniszterelnök újra fel is hozta a

második kamara létrehozásának ötletét, viszont ez sem, és semmi más sem valósult meg ezzel kapcsolatban (Pap, 2007). Ez a döntésképtelenség 2010-ben látszott megszűnni.

2.6. A megoldás

A problémát észlelve, 2010 februárjában, a Bajnai-kormány utolsó hónapjaiban megalkotásra került egy országgyűlési határozat, melyben az Országgyűlés felkérte a kormányt, hogy dolgozza ki a nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviseléről szóló törvényjavaslatot és azt 2012. december 31-ig terjessze az Országgyűlés elé. A 2010-es országgyűlési választásokat követően, a második Orbán-kormányban kellett ezzel kapcsolatban törvényt alkotnia. 2010 júniusában úgy tűnt, hogy foglalkoznak a kérdéssel, ezt az Országgyűlés is megerősítette a 37/2010. (VI. 16.) OGY határozatában, amelyben kifejtette a nemzetiségek parlamenti képviseletét biztosító szabály megalkotására irányuló szándékát (Kurunczi, 2013). Később a kormány az alkotmányból az Alaptörvénybe átemelte a nemzetiségekkel kapcsolatos rendelkezések egy részét, továbbá elhelyezett egy utalást az Országgyűlés munkájában való részvételre, ezzel megalapozta a szószólók intézményét (Móré, 2016). Az Alaptörvényben már nem szerepel az alkotmánynak a nemzetiségek képviselethez való jogát biztosító rendelkezése, viszont figyelemmel volt a több évtizedes problémára, és szabályozta a nemzetiségek parlamenti részvételének kérdését.

A 2011 végén elfogadott, az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény (Vjt.) számos változás mellett létrehozta az országos listával „versengő”, a Magyarországon elismert nemzetiségek országgyűlési képviseletét biztosítani hivatott nemzetiségi listákat (Kurunczi, 2013). A törvény 9. §-a értelmében országos nemzetiségi önkormányzat nemzetiségi listát állíthat. A nemzetiségi lista állításához a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékának ajánlása, de legfeljebb ezerötven ajánlás szükséges. A nemzetiségi listán – amelyen legalább három jelöltnek kell szerepelnie – olyan választópolgár lehet jelölt, aki a névjegyzékben az adott nemzetiség választópolgáraként szerepel (Gerencsér, 2015). A nemzetiségi listák első helyén állók ún. kedvezményes mandátum megszerzésére jogosultak, abban az esetben, ha megszerzik az országos listán egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszám $\frac{1}{4}$ -ét (Kurunczi, 2013). A nemzetiségi listát állító, de azon mandátumot nem szerző nemzetiséget nemzetiségi szószóló képviseli az Országgyűlésben, aki a nemzetiségi listán, első helyen szereplő jelölt lesz. A szószóló a kedvezményes mandátumszerzés mellett létrejövő intézmény, amely biztosítja a listát állító nemzetiség számára egy fő parlamenti megbízatását (Gerencsér, 2015). Az egyébként mentelmi joggal rendelkező nemzetiségi szószóló nem rendelkezik „rendes”

képviselői státusszal: nem gyakorolhatja a legfőbb képviselői jogosultságot, azaz nem rendelkezik szavazati joggal az Országgyűlés ülésein. Ugyanakkor fontos jogosultságként említhetjük meg, hogy a szószólók törvényjavaslat benyújtására jogosultak az erre a célra kialakított nemzetiségi bizottságon keresztül, melynek munkájában részt vesznek és azon belül szavazati joggal rendelkeznek (Móré, 2016). A választási szabályok egyértelműen kizárják, hogy a nemzetiségi választópolgár egyszerre szavazhasson pártlistára és nemzetiségének listájára (Gerencsér, 2015).

Mint azt láthatjuk, a 2011-es választójogi törvénynek köszönhetően, lehetőség adódott arra, hogy több évtized után saját jogon parlamenti képviselte legyen a magyarországi kisebbségeknek, köztük a magyarországi németeknek. A választójogi törvényt legkomolyabban alkotmányjogi szempontból kritizálták a kedvezményes mandátumokkal kapcsolatban, mindemellett politikai súlya (súlytalansága) miatt többen is a legjobb megoldásnak a kétkamarás parlamentet látják (Chronowski, 2015; Móré, 2016; Pap, 2017). A szószólói intézmény az Alaptörvény szerint sem a képviseletért jött létre, hanem az Országgyűlés munkájában való közreműködésre. Viszont vannak ennek az intézménynek olyan erős kritikussai, akik szerint a szószólói intézmény bevezetése deklarációvá fokozza le a nemzetiségek alkotmányos jogként elismert államalkotó tényező státuszát (Móré, 2016).

Személyes véleményem szerint máig napig megoldatlan a kisebbségek valódi képviselete a parlamenten belül. Az egykamarás szisztéma keretei közt nem lehet megfelelő módon a kisebbségvédelemre fókuszálni. Nem jelentene megoldást a több, fix alsóházi mandátum a kisebbségek számára, továbbá annak sem látom értelmét, hogy szavazati jogot kapjanak a nemzetiségi önkormányzatok szószólói. Az alsóházban hatalmas túlsúlyban van a pártpolitika, ezen nem lehet változtatni 13 nemzetiségi képviselővel sem. (példának okáért lásd Románia parlamentje) Valódi megoldás lehet egy olyan második kamara, ami pártpolitikától mentes, szintisztán a nemzetiségi képviseletre fókuszál. Európában találhatunk ilyet, viszont mindegyik föderatív alapon szerveződik. Magyarországon nem lehetne ezt egy föderatív alapon szerveződő felsőházban működtetni, hiszen minden régióban, illetve megyében a magyarok vannak többségben. Egy olyasfajta korporatív alapon szerveződő felsőházra lenne szükség, melyben képviseltethetik magukat a nemzetiségi önkormányzatok és a külföldi magyarok. Dezső Márta (1998) szerint így ki lehetne küszöbölni minden jelenlegi, a nemzetiségek parlamenti képviseletével összefüggő problémát, mint például az elvesztett nemzetiségi szavazatokat. A kétkamarás parlament segítségével létrejövő képviselet valódi megoldást jelenthet a nemzetiségek képviseletének égető problémájára.

3. Az új választójogi törvény fogadtatása Magyarországon – a nemzetiségek kedvezményes mandátumszerzési küzdelme

3.1. A racionális választás modelljéről röviden

A második hipotézisemet a racionális választás modelljére alapozom. A racionális választás modellje szerint az állampolgár azon racionális megfontolásától függ, elmegy-e egyáltalán szavazni, és ha igen, kire adja le a voksát, hogy melyik cselekedet jár számára nagyobb haszonnal. A racionális választó csak abban az esetben vesz részt a szavazáson, ha úgy véli, ez a lépése többet hoz a konyhára, mintha otthon maradna. Ha úgy dönt, hogy elmegy, akkor azt a pártot választja, amelyik leginkább közel esik a saját egyéni érdekeihez, értékeihez és prioritásaihoz. Ez az elmélet abból indul ki, hogy a szavazó pontosan tisztában van saját érdekeivel. Ebből a szempontból értékeli a jelölteket, és arra adja a szavazatát, aki az értékelés alapján feltehetően a számára legkedvezőbb és leghasznosabb döntéseket fogja hozni (Stumpf, 1996). A modellt természetesen már sokan megcáfolták korábban, mint például Budge és Farlie (1983), vagy Green és Shapiro (1994). Én sem gondolom azt, hogy a „homo economicus” minden esetben egyenlő a „homo politicus” -szal, továbbá tisztában vagyok azzal, hogy nem érvényes mindig a reflexivitás, teljesség, tranzitivitás és átláthatóság elve a választások és a szavazói magatartás vizsgálatakor, ezt ebben a fejezetben részletesen be is fogom mutatni. Mégis úgy gondolom, hogy ezen választói modell lenne a legalkalmasabb az általam vizsgált csoport (azon nemzetiségek, melyek matematikai eséllyel rendelkeznek a kedvezményes mandátum megszerzéséhez, azaz a német és a roma nemzetiségek) választói magatartásának vizsgálatához, ugyanis a racionális szavazó modellje egyértelműsíti, hogy a szavazónak nem egyetlen motivációja a pénzszerzés vágya, hanem emellett fontos az ideológiai-érzelmi közelség. Egy tudatosan, magát büszkén nemzetiséginek valló választópolgár szempontjából a legvonzóbb egy erős nemzetiségpolitikát folytató párt lehet, vagy éppen pont a saját nemzetiségének egy szervezete, pártja. Valószínűsíthető, hogy a vizsgált csoport számára sokkal nagyobb az országgyűlési választások tétje, hiszen a német és a roma nemzetiségnek is esélye van arra, hogy országgyűlési képviselőhöz jussanak, ezáltal nagyobb választói hajlandóságot mutathatnak a nemzetiségi listájukhoz köthetően.

3.2. A 2014-es országgyűlési választásokhoz vezető út

2014. január elsején megnyílt a lehetőség a választópolgárok számára, hogy nemzetiségi választóként iratkozzanak fel a névjegyzékbe. A regisztrációnak a kérdésköre pedig az akadémiai és politikai szereplőkben egyaránt aggodalmat keltett. Mráz Attila, a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) politikai részvételi jogi szakértője szerint könnyű kijátszani a

kisebbségi szavazók regisztrációját, és ez az országgyűlési választások tisztaságát is veszélyeztetheti. A Roma Sajtóközpont is azzal kapcsolatban jelezte aggodalmát, hogy túl könnyű a regisztráció a nemzetiségi névjegyzékbe. Akár az interneten keresztül is lehetett a nemzetiségi névjegyzékbe regisztrálni, ehhez elegendő volt csupán egy lakcímkártya. A Nemzeti Választási Iroda főosztályvezetője úgy reagált ezekre az aggodalmakra, hogy az online regisztráció esetében semmivel sem volt nagyobb a visszaélés lehetősége, mint a levélben regisztrálás során, mindkét módszer alkalmazásakor olyan személyes adatokat kell megadni (pl. személyi azonosító, anyja neve, születési hely), amelyeket csak az adott választópolgár ismerhet (Index, 2014a).

A nemzetiségi névjegyzékbe való feliratkozások alakulása viszont borús képet mutatott. 2014. január 20-án így hivatkozott az Index az azóta már nem működő Népszabadságra: eddig összesen 1568 főt vettek nemzetiségi névjegyzékbe, míg közülük csak 819-en kérték a névjegyzékbe vételük kiterjesztését az országgyűlési választásra. A nemzetiségek közül a németek regisztráltak legtöbben, 932-en, őket a romák (170), majd a horvátok (102) követték a listán. A lap már ekkor érdeklődött afelől, hogy körülbelül mennyi szavazatra lenne szükség a kedvezményes mandátum elnyeréséhez. A megkérdezett német kisebbségi szakértők 19 és 24 ezer szavazat közé tették a becslésüket (Index, 2014b).

A roma nemzetiség szempontjából több hátráltató faktor is megfigyelhető volt. A Roma Sajtóközpont értesülése szerint Farkas Flórián, a Lungo Drom Országos Cigány Érdekvédelmi és Polgári Szövetség elnöke megkérte a „barátait és képviselőtársait” arra, hogy „egyelőre ne regisztráltassák magukat nemzetiségi választópolgárként” (Roma Sajtóközpont, 2014). Az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) listájának első helyén egyébként a szintén Lungo Drom tag, Farkas Félix volt (Választás.hu, 2014a). Ezzel párhuzamban pedig kampányolt a Magyarországi Cigánypárt (MCP), azzal a reménnyel, hogy bejut a parlamentbe. Ezek mind negatívan ható tényezők voltak a nemzetiségi lista feliratkozásaira.

Fuzik János, aki akkoriban az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke volt, azt nyilatkozta a hvg.hu-nak, hogy a legnagyobb visszatartó erő a nemzetiségi választói névjegyzékbe való feliratkozástól a szlovák nemzetiségiek körében (is) a pártlistás szavazatról való lemondás. „A közösség tagjai kevésbé érzik, hogy új jogot kaptak, számukra a jogfosztással ér fel, hogy nem szavazhatnak pártlistára”. Mindennek ellenére támogatta a választói névjegyzékbe való feliratkozást, viszont nem látott arra reális esélyt, hogy a magyarországi szlovákok megszerezhetnék a kedvezményes mandátumot. Fuzik János az alacsony feliratkozásoknak az okát az országos önkormányzaton belüli belharcoknak tudta be. Az országos önkormányzat

egyik szervezetének, a Zväz-Piliš-Novohrad (Szövetség-Pilis-Nógrád)-nak a vezetője, Fuhl Imre bojkottra szólította fel a szlovákságot (Hvg.hu, 2014a).

3.3. A német nemzetiség választások előtti tapasztalatai

Sax László, a Pilisvörösvári Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke azt nyilatkozta, hogy ambivalens érzésekkel fogadták a változásokat. Üdvözítőnek látta azt a lehetőséget, hogy a nemzetiségek „képviselőjükön keresztül hallassák a hangjukat az Országgyűlésben”, viszont ennek a hátránya az, hogy le kell mondaniuk a pártlistára adható szavazatukról. Heinek Ottó, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának akkori elnöke is hasonló aggodalmakat fejezett ki. Sax László nyilatkozata szerint nehezítette a kampányolást az ellenséges légkör, amiről tehetek a szavazataikat féltő pártaktivisták és a törvényt nem egészében ismerő civilek egyaránt. Elhangzott még az is, hogy Heinek Ottó szerint az a pár tízezer szavazat, amit a nemzetiségi képviselőkre adnának le a választók, az nem képes érdemben befolyásolni az országgyűlési választások kimenetelét. Mindezt az Országos Német Nemzetiségi Önkormányzat számításaira hivatkozva mondta. Sax László kifejezte elégedetlenségét Kaltenbach Jenő volt kisebbségi ombudsman magatartásával kapcsolatban is, ugyanis a volt ombudsman a választások bojkottálására hívta fel a nemzetiségeket. Megjegyezte, hogy a címzett nélkül kiküldött tájékoztató cédulák hatástalanok, pedig elvileg a nemzetiségeket informálná az újonnan szerzett jogaikról. Azt tapasztalta, hogy az embereket elvileg tájékoztatták a választási irodák, ők mégsem érezték magukat személyesen megszólítva. Ily módon pedig nem látták a regisztráció szükségességét, valamint sok esetben azt sem, hogy mit nyerhettek vagy veszíthettek volna a nemzetiségi szavazással (Hvg.hu, 2014a).

3.4. A 2014-es országgyűlési választások eredményei

A Nemzeti Választási Bizottság 2014.03.07.-ére nyilvántartásba vette az összes elismert magyarországi nemzetiség (a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán) országos önkormányzatainak listáját az országgyűlési választásokra (Választás.hu, 2014b). Azaz minden országos nemzetiségi önkormányzat sikeresen megugrotta a listaállításhoz szükséges elvárásokat. (A nemzetiségi lista állításához a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékának ajánlása, de legfeljebb ezeröttszáz ajánlás szükséges.)

Mindezek ellenére úgy tűnt, hogy egy nemzetiség sem tudott elég választópolgárt mozgósítani annak érdekében, hogy meglegyen a kellő szavazatuk a kedvezményes mandátum megszerzéséhez. A német és a roma nemzetiségek névjegyzékei rendelkeztek a legtöbb feliratkozással. A német nemzetiségi választói névjegyzékben 15.209 választópolgár szerepelt,

a roma nemzetiségi választói névjegyzékben pedig 14.271 választópolgár. Harmadik helyen a horvát nemzetiség állt 1.623 bejegyzett választópolgárral (Választás.hu, 2014c).

Heinek Ottó már a választások előtt egy héttel megállapította, hogy a feliratkozottak száma nagy valószínűséggel nem elég ahhoz, hogy a hazai németiség teljes mandátummal rendelkező képviselőt juttathasson a parlamentbe, ezért a következő ciklustól minden bizonnal országgyűlési szószóló képviseli a német nemzetiséget. Megjegyezte, hogy még a legnagyobb létszámú közösségeknek sem kínál megoldást a nemzetiségek parlamenti képviseletére született szabályozás (Népszava, 2014).

Igaznak bizonyult Heinek Ottó aggodalma. Egy nemzetiség sem tudta elérni a 2014-es országgyűlési választásokra megállapított kedvezményes kvótát. A kedvezményes kvóta 22.022 szavazatban lett megállapítva, miután elosztották a kiosztható listás mandátumok számával az összes országos listás szavazat számát, majd azt még elosztották négygyel (Választás.hu, 2014d). A német nemzetiség jutott a legközelebb a kedvezményes mandátum elnyeréséhez 11.415 érvényes szavazattal, őket a roma nemzetiség követte 4.048 szavazattal (Választás.hu, 2014e). A sikertelen próbálkozás után Heinek Ottó nem fogadta el a nemzetiségi szószólói tisztségét, arról lemondott és a listán utána következő Ritter Imre vette át a helyét (Választás.hu, 2014f).

3.5. Tanulságos volt a 2014-es országgyűlési választás a nemzetiségek számára? – A

2018-as országgyűlési kampány

A választásokra készülődve úgy tűnt, hogy a német nemzetiség komolyan gondolja a kedvezményes mandátum megszerzését. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának közgyűlése 2017. októberében elfogadta az országgyűlési választási listáját, Ritter Imrével a lista 1. helyén. Heinek Ottó, az országos önkormányzat elnöke azt a célt tűzte ki, hogy 40.000 választópolgár iratkozzon fel a névjegyzékbe és adja is majd le a szavazatát a nemzetiségi listára (LDU, 2017).

Más nemzetiségek helyzete viszont meglehetősen különös volt. A Lungo Drom Farkas Flórián vezetésével választási együttműködést kötött a Fidesz-szel 2017 májusában (444.hu, 2017), ami közel sem újkeletű mozdulat volt, ugyanis már 2001-től kezdve folyamatosan történtek választási megállapodások a két szervezet között (PoliticalCapital, 2001). Ez a legújabb megállapodás kapcsolódhat egy 2018. márciusi botrányhoz is, mely szerint az Országos Roma Önkormányzat (ORÖ) egykori hivatalvezetője, Cserhádi Tiborné 19.600 darab levelet küldött ki postán azoknak a választópolgároknak, akik szerepelnek a roma nemzetiségi választói

névjegyzékben azért, hogy felhívja a figyelmüket, hogy amennyiben nem iratkoznak le, az április 8-i országgyűlési választásokon nem szavazhatnak pártlistára. Több képviselő szerint ez Farkas Flórián kérésére történt (24.hu, 2018). A választások előtt 5 nappal még tüntettek az Országos Roma Önkormányzat és Farkas Flórián ellen a Dohány utcai ORÖ-székháznál, miután már több korrupciós botrány is kirobbant a szervezethez és Farkas Flóriánhoz köthetően (Mérce, 2018). Mindemellett megemlítendő, hogy újra elindult az országgyűlési választásokon a Magyarországi Cigánypárt, nyilvántartásba is került, ami negatívan hathatott az Országos Roma Önkormányzat listájára (Választás.hu, 2018a).

Az Országos Örmény Önkormányzat listaállítása bizonyos források szerint nem is volt érvényes, ugyanis nem a képviselőtestület döntött, hanem az országos önkormányzat elnöke, Dr. Serkisian Szerván. A lista élén álló Dr. Simani Silva-val kapcsolatban felróták, hogy valóban örmény-e, beszéli-e az örmény nyelvet, továbbá mennyi közigazgatási tudással rendelkezett (Diaszpóra21, 2018).

3.6. A választási rendszer sikere? – a 2018-as országgyűlési választás eredményei

Újfent sikerült mind a 13 nemzetiségnek országos listát állítania, a Nemzeti Választási Bizottság nyilvántartásba is vette őket. A regisztrációs adatok sokkal jobbnak tűntek, mint 4 évvel azelőtt. Egy hónappal a választások előtt több mint 57 ezer választópolgár döntött úgy, hogy feliratkozik a nemzetiségi névjegyzékbe, az országgyűlési választásokra kiterjedő hatállyal. Ekkor a német nemzetiség listája vezetett 29.848 feliratkozóval, utánuk pedig a roma nemzetiség következett 20.095 feliratkozóval (Index, 2018).

A regisztrációk tekintetében megállapítható, hogy a választásokkor a nemzetiségi választói névjegyzékben 59.236 fő szerepelt. A legmagasabb feliratkozási számot a német nemzetiség tudta elérni 33.010 feliratkozóval, őket pedig a roma nemzetiség követte 18.490 fővel. A harmadik helyen újfent a horvát nemzetiség szerepelt 2.269 bejegyzett fővel (Választás.hu, 2018b).

A választási eredmények nem voltak meglepőek a regisztráltak számára tekintettel. A német nemzetiség listája tudta a legtöbb érvényes szavazatot elnyerni. A német nemzetiség listájára leadott 26.477 érvényes szavazat pedig elegendő volt arra, hogy megszerezzék a célul kitűzött kedvezményes mandátumukat (Választás.hu, 2018c). A kedvezményes mandátumhoz szükséges szavazatok száma 23.831 szavazatban lett megállapítva (Választás.hu, 2018d). Sikeres volt a mozgósítási törekvésük, még akkor is, ha az 1 évvel azelőtt kitűzött 40.000 feliratkozott fő célját nem érték el.

A roma nemzetiségnek újfent nem sikerült országgyűlési képviselőhöz jutnia, annak ellenére, hogy a matematikai esélye meg lett volna rá, viszont a belviszályok ilyen negatív hatással voltak az országgyűlési választásokra.

Az Országos Örmény Önkormányzat listájának első helyén álló Dr. Simani Silva 2018. május 14.-én letette az esküjét, viszont szószerű megbízatásából eredő jogait nem gyakorolhatta, és javadalmazásra sem volt jogosult, összeférhetetlenségi okból kifolyólag (Parlament.hu, 2018a). 2018. június 7.-én le is mondott tisztségéről (Parlament.hu, 2018b). A Nemzeti Választási Bizottság 2018 június 13.-án rendelkezett is a megüresedett mandátumról, és azt kiadta Dr. Serkisian Szevánnak, aki Dr. Simani Silva után következett az országos önkormányzat listáján (Parlament.hu, 2019). Ez a határozat 2018. június 16.-án jogerőre emelkedett, de a szószerű csak 2019. március 7.-én vette át a mandátumát (Parlament.hu, 2019).

3.7. A kedvezményes mandátumért való küzdelem 3. felvonása – a 2022-es országgyűlési választásokhoz vezető út

A hír, mely meglátásom szerint a legnagyobb port kavarta fel a nemzetiségi képviselet választójogi törvény utáni történetében, az az Országos Roma Önkormányzathoz köthető. Nem sikerült időben listát állítania az Országos Roma Önkormányzatnak, így nem lett roma nemzetiségi lista a 2022-es országgyűlési választásokon. Ennek előzménye az, hogy a 2021. november 9.-ei listavezetői szavazáson nagy meglepetésre lemaradt a Lungo Drom eddigi elsőszámú jelöltje az ORÖ közgyűlése által megszavazott nemzetiségi lista éléről. Az első helyet az ORÖ elnöke, Agócs János nyerte el (Telex, 2021). A Lungo Drom bírósághoz fordult, de a Fővárosi Törvényszék elutasította a beadványt. Az Alkotmánybíróság viszont helyt adott a Lungo Drom panaszának, és megsemmisítette a szavazás eredményét (Népszava, 2021). Ez azt jelentette, hogy újra meg kellett ismételni a közgyűlést, újra szavazni kellett a lista jelöltjeiről és azok sorrendjeiről, amennyiben szeretne indulni a választásokon és igényt tartana szószerűlora, vagy esetlegesen országgyűlési képviselőre az Országos Roma Önkormányzat. 2022. januárjában pedig egy olyan hír röppent fel, mely szerint Agócs Jánost, az ORÖ elnökét Sztojka Attila, roma kapcsolatokért felelős kormánybiztos, a Belügyminisztériumhoz tartozó Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság vezetője megfenyegette, hogy amennyiben nem támogatja Farkas Félixet, mindent el fog követni annak érdekében, hogy ellehetetlenítse (24.hu, 2022). Sztojka Attila már fenyegetőzött az ORÖ-n belül a belügyminisztériumi kapcsolataival (Népszava, 2022a), illetve a meglellobbival is (Népszava, 2022b). Mindezek tekintetében sejtető volt, hogy a megismételt közgyűlés nem fog gördölékenyen menni. „Hajnalban, több mint 12 óras tanácskozás után kiabálásba és lökdösődésbe fulladt az Országos Roma

Önkormányzat jelöltállító közgyűlése” (444.hu, 2022). A közgyűlés egy pontján Agócs János azt ajánlotta, visszalép a jelöltségtől, ha azt Farkas Félix is megteszi, ő viszont ebbe nem egyezett bele. A közgyűlés úgy zárult, hogy nem sikerült a közgyűlésnek időben dönteni a jelöltállításról, így nem lett országgyűlési szószóelője vagy képviselője a magyarországi romáknak az Országos Roma Önkormányzat listáján keresztül (444.hu, 2022).

Ez különleges helyzetet idézett elő a többi országos nemzetiségi önkormányzat kampánytámogatásainak megítélésével kapcsolatban. A Nemzeti Választási Bizottság így fogalmazott: „Tekintettel arra, hogy a 2022. április 3. napjára kitűzött országgyűlési választások során most először fordul elő az a helyzet, hogy valamely nemzetiség nem állít nemzetiségi listát, a Bizottságnak elsődlegesen abban kellett állást foglalnia, hogy a Kftv. 1. mellékletében meghatározott számítást a 13 nemzetiség tekintetében, vagy a nemzetiségi listát állító 12 nemzetiség tekintetében a roma nemzetiség figyelembevétele nélkül kell elvégeznie” (Választás.hu, 2022a). A jogértelmezés során arra a megállapításra jutott a kampánytámogatás összegének elosztására vonatkozóan a Bizottság, hogy a jogalkotó akarata nem érvényesült volna, ha a 13 nemzetiség között osztják el a támogatásokat; „Ennél fogva a Nemzeti Választási Bizottság jelen határozata mellékletét képező dokumentumban a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán nemzetiség esetében, a roma nemzetiségi választópolgárok számának figyelmen kívül hagyásával állapította meg az országos nemzetiségi listát állító nemzetiségi önkormányzatoknak járó központi költségvetési támogatás összegét.” A testület a kampánytámogatásra rendelkezésre álló, valamint több mint 353 millió forintos költségvetési összeg harmadát, mintegy 117,7 millió forintot egyenlő arányban osztotta szét az országos listát állító 12 országos nemzetiségi önkormányzat között. Az összeg fennmaradó kétharmadát a nemzetiségi névjegyzékbe vett regisztrált választópolgárok száma alapján, arányosan ítélték meg (24.hu, 2022).

A névjegyzékekbe való feliratkozásokat tekintve a Nemzeti Választási Bizottság által aznap megállapított adatok alapján a bolgároknak 226, a görögöknek 393, a horvátoknak 2.380, a lengyeleknek 409, a németeknek 31.540, az örményeknek 307, a romáknak 32.876, a románoknak 1.082, a ruszinoknak 1.138, a szerbeknek 671, a szlovákoknak 1.695, a szlovénoknak 275, az ukránoknak 830 nemzetiségi választójuk jelentkezett be az országgyűlési választásra is kiterjedő hatállyal a nemzetiségi névjegyzékbe (24.hu, 2022).

Azt láthatjuk, hogy a német nemzetiség mellett végre a roma nemzetiségnek is sikerült elég választópolgárt mozgósítani annak érdekében, hogy legalábbis matematikai valószínűséggel

legyen országgyűlési képviselőjük. A fenti események tekintetében viszont megállapítható, hogy ezzel az eséllyel már csak a német nemzetiség számolhatott.

3.8. A 2022-es országgyűlési választások eredményei

A 2022-es országgyűlési választásokra a roma nemzetiség kivételével minden más nemzetiség sikeresen listát tudott állítani. Két héttel a választások előtt összesen 306.452 választópolgár szerepelt a nemzetiségi választói névjegyzékben, ebből 74.956 választópolgár kérvényezte az országgyűlési választásokra való kiterjesztést is. A német nemzetiség 33.026 feliratkozója mellett láthattuk a roma nemzetiség 32.749 feliratkozóját (Választás.hu, 2022b).

A választás napján összesen 40.570 választópolgár volt az, aki a 12 nemzetiségi listára szavazhatott. Hatalmas vágásnak tűnik a roma nemzetiség hiánya. A névjegyzékbe legtöbbször a német nemzetiségből iratkoztak fel, 31.856-an, a 2. helyen a horvát nemzetiség állt 2.268 feliratkozóval, a 3. helyen pedig a szlovák nemzetiség 1.563 feliratkozóval (Választás.hu, 2022c).

A kedvezményes mandátumhoz szükséges szavazatok száma 23.074 szavazatban lett meghatározva (Választás.hu, 2022d). A legtöbb érvényes szavazatot a német nemzetiség listája szerezte 24.630 szavazattal (Választás.hu, 2022d). Ez pedig elegendő volt ahhoz, hogy újfent teljes jogú országgyűlési képviselőhöz jusson a német nemzetiség. Látható, hogy amennyiben magas lett volna a roma nemzetiség részvételi és érvényes szavazati aránya, komoly esélyük lett volna arra, hogy országgyűlési képviselőhöz juthassanak. Erre viszont legközelebb 4 év múlva lesz lehetőségük. A roma nemzetiségi listára feliratkozott választópolgárok automatikusan pártlistára szavazhattak a nemzetiségi lista helyett (Választás.hu, 2022e).

3.9. Ösztönző és gátló tényezők a nemzetiségi feliratkozásnak

Ezen fejezet tekintetében összesítem, hogy milyen ösztönző és gátló faktorokat fedezhetünk fel, az országgyűlési választásokon a nemzetiségek nemzetiségi névjegyzékbe való feliratkozására és szavazatuk leadására. A faktorok vizsgálatakor felfedezhetünk politikai intézményekhez és politikai kultúrához köthető szempontokat.

Elsősorban maga az identitásának a felismerése egy lépés lehet a feliratkozás irányába. Az, hogy büszke az identitására az már okot ad arra, hogy vágyjon képviseletre. Abban bízhat, hogy a törvényhozás keretein belül, ha a nemzetisége is képviseltetve van, akkor az nagyobb valószínűséggel fennmaradhat, több forráshoz juthat, amiből következhet a nemzetiség virágzása is. Az minden nemzetiséget motiválhat a feliratkozásra, hogy a 2013. évi LXXXVII. törvény szerint a nemzetiségi önkormányzatok kampányfinanszírozása a feliratkozottak

számának függvényében kerül kiszámolásra. A kedvezményes bejutási küszöb az még egy motiváló faktor lehet. Az, hogy tudja a választó, hogy sokkal nagyobb eséllyel juthat parlamenti mandátumhoz a nemzetiségi képviselőjelölt, mint bármely más pártlistán szereplő képviselőjelölt az már magában okot adhat arra, hogy szavazzon a nemzetiségi listára, hiszen úgy érzi, hogy „többet ér” a szavazata. A hipotézisem szerint viszont az utóbbi motiváló faktor nem feltétlen van jelen minden magyarországi nemzetiségnél. Az utóbbi faktor az leginkább a német és a roma nemzetiséget befolyásolja, hiszen nekik megvan a matematikai esélyük arra, hogy megszerezhessék a kedvezményes mandátumot. A német nemzetiséget talán különösen, ugyanis 2018-ban már megtapasztalták, hogy valóban képesek arra, hogy képviselőt állítsanak, ha elég társukat meggyőzik arról, hogy iratkozzanak fel a nemzetiségi névjegyzékbe és adják le a nemzetiségi listára a szavazatukat.

Az első gátló tényező a külön regisztráció szükségessége. Az idő az mindenki számára értékes, hiszen az véges, így aztán szeretnénk a lehető legjobban beosztani. Az országgyűlési választások lehetnek elég nagy ösztönző erők ahhoz, hogy négy évente egyszer pénzt, energiáját és idejét feláldozva elmenjen a szavazókörébe a választópolgár és szavazzon, viszont megfigyelhető trend az, hogy ha nő a hasonló „állampolgári kötelezettségeknek” a száma, akkor csökken a részvételi arány (gondoljunk Svájc esetére). A választó lehet, hogy szívesen szavazna az országgyűlési választásokon nemzetiségiként, nemzetiségi listán, ha ott helyben ezt eldönthetné, nem pedig előtte kellene ezt deklarálnia. Az megint egy nagy döfés a feliratkozási arányokban, hogy ilyenkor elveszíti azt a lehetőségét a választópolgár, hogy a nemzetiségi listán kívül pártlistára is szavazzon (lásd 3.2., 3.3. alfejezet). Márpedig egy nemzetiségbarát kormány ígérete ösztönzőbb lehet a nemzetiségi választó számára, mint egyetlenegy darab képviselő az Országgyűlésben. Aztán előfordulhat, hogy nem ért egyet az országos nemzetiségi önkormányzat szellemiségével a választó, ugyanis nem egyszer volt már konfliktus országos nemzetiségi önkormányzatokon belül (lásd 3.2., 3.5., 3.7. alfejezet). A legfontosabb ösztönző/gátló tényező az mindenképp a választás tétje. Valószínűsíthető, hogy csak a német és a roma nemzetiség számára van súlyos tétje annak, hogy feliratkoznak-e a nemzetiségi választói névjegyzékbe, mivel nekik van meg egyedül a matematikai esélyük. Ennek vizsgálata a következő fejezetben zajlik.

4. A magyarországi németiség a rendszerváltás után, a számok tükrében

4.1. Magyarországi népszámlálások

Az első kérdés a népszámlálásokkal kapcsolatban az, hogy egyáltalán mennyire megbízhatóak, mennyire adnak valós képet a jelenlegi helyzetről. Pontos, reális adatokat látunk? Tóth Ágnes és Vékás János 2014-es tanulmányában elhangzik, ez az elvárás nem csak a népszámlálással kapcsolatban irreális, hanem bármilyen tudományos módszerrel szemben, ha a nemzetiséget afféle primordiális, objektív és statikus kategóriának tekintjük. Az identitás, akárcsak annak nemzeti-etnikai összetevője, szubjektív és dinamikus kategória, amely esetében mindig együtt kell vizsgálni az identifikáció (kik vallják magukat az adott közösséghez tartozónak), a kategorizáció (kiket tart környezetük az adott közösséghez tartozónak) és a látencia (kik nem tartják célszerűnek megvallani az adott közösséghez tartozásukat, noha más megnyilvánulásuk erre utal) összefüggéseit. A népszámlálás csak olyan értelemben lehet „valós”, hogy az adatgyűjtés és feldolgozás a lehető leghűségesebben tükrözi a megkérdezett szabad akaratából tett nyilatkozatát. (Tóth és Vékás, 2014)

Tehát egy értékválasztás pillanatnyi kifejezője. Nyilvánvalóan a különböző időpontban, különböző módszertannal lebonyolított népszámlálások adatai összehasonlításának lehetősége korlátozott. Még az azonos módszertannal lebonyolított népszámlálások adatainak összehasonlításakor is, a kibontakozó trendek megállapításakor figyelemmel kell lenni arra, hogy változik a fogalmak értelmezése a kérdezett tudatában, változik az állampolitikai hozzáállás és a társadalmi környezet. Az így megállapítható trendek diagnózisként jól használhatók, az ok-okozati összefüggésekre azonban nem adnak kellő magyarázatot (Tóth és Vékás, 2014).

A népszámlálásokkal kapcsolatos kritikák sokszor vonatkoznak a népszámlálások módszertanára. A nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdések mindhárom eddigi népszámlálás – 1990-es, 2001-es és 2011-es – esetén máshogy voltak feltéve és a kérdések mennyisége sem ugyanannyi volt. Ezek mind olyan befolyásoló tényezők, amik komoly hatással lehetnek a végeredményre. Morauszki András és Papp Z. Attila (2014) úgy látják, hogy ezekből az okokból kifolyólag a népszámlálásaink eredményei közvetlenül nem is vethetők össze. Kapitány Balázs (2015) megállapítja, hogy az elmúlt három népszámlálás alkalmával mind az alkalmazott kérdések, mind a publikációkban használt fogalmak folyamatosan változtak. A két talán leginkább stabilnak vélt fogalom a nemzetiség és az anyanyelv képzése is alapvetően megváltozott. Míg egy személynek 1990-ben egy nemzetisége lehetett, 2001-ben már három, melyek között nem volt 'minőségi különbség', nem lehetett rangsorolni őket. 2011-

ben pedig immár a kérdések szintjén is elkülönült az 'nemzetiség' és a külön kérdésben tudakolt 'másik nemzetiség'. Ezek a változások érdemben befolyásolták az eredményeket, lépésről lépésre 'lazították' a nemzetiségi besorolás határait. Ez azonban nem véletlen, vagy valami hiba, hiszen éppen a célból került sor a kérdések módosítására, hogy növekedjen a magyartól eltérő, vagy amellet többes identitást is felvállalók létszáma. Ez az adatokat közlő kiadványból is egyértelműen kiderül: „nemzetiségre azonban nem egy, hanem két kérdést tettünk fel a 2011. évi népszámlálás során, felhasználva azokat a kutatói tapasztalatokat, amelyek szerint elősegíti a többes identitás bejegyzését az, ha nem egy, hanem két prioritás nélküli (sic!) kérdés vonatkozik a nemzetiségi hovatartozásra. Az eredmények azt mutatják, hogy a kérdésfeltevés helyes volt: a nemzetiséghez tartozás összes jelölésének több mint 60 százaléka a másik nemzetiségi kérdésre érkezett be” (Kapitány, 2015).

A módszertani különbségeket Tátrai Patrik (2014) is kiemeli. 1990-ben a korábbi gyakorlathoz hasonlóan az etnikai kötődést a nemzetiségre és az anyanyelvre irányuló kérdéssel igyekeztek felmérni. A válaszadás kötelező volt, a kérdésekre csak egy választ lehetett adni. A 2001-es népszámlálás jelentős elmozdulást jelentett a korábbi gyakorlathoz képest. A nemzetiségi és anyanyelvi adatok mellett megjelent a családi, baráti közösségben használt nyelv, illetve a kulturális kötődés kategóriája. Mind a négy kategória esetében három-három választ lehetett bejelölni, valamint fontos újítás, hogy az etnikai felekezeti hovatartozást vizsgáló kérdésekre nem volt kötelező a válaszadás. A 2011-es népszámlálás a tíz évvel korábbi censushoz hasonló módszerrel készült, de attól több ponton is eltért. A nemzetiséget hangsúlyosan, immár két kérdésben is kérdezték. Emellett kikerült a kulturális kötődés kategóriája a népszámlálásból, és a válaszlehetőségek száma mindhárom kategóriában kettőre csökkent. A másik fontos különbség a korábbiakhoz képest, hogy megjelent az internetes alapú kitöltés, valamint a papír alapú, de számlálóbiztos nélküli kitöltés lehetősége is, nagyobb teret adva a szabad identitásvállalásnak.

4.2. A rendszerváltás utáni népszámlálások eredményei

Míg 1990-ben a ma Magyarországon elismert 13 nemzetiség közül csak 7 nemzetiség számairól volt publikált adata a népszámlálásnak, addig 2001-re már minden ma elismert nemzetiség számával kapcsolatban szerepel adat. Az 1990-ben mért adatok tekintetében a román nemzetiségen kívül minden megfigyelt nemzetiség körében növekedést láthattunk 2001-re. 2011-re újfent növekedést tapasztalhatunk a nemzetiségeken belül, nem egy esetben legalább megduplázódtak a 2001-ben mért számok; a bolgárok és a németek vizsgálatában. Vannak olyan nemzetiségek, amelyek a 2001-es számainak több, mint háromszorosára

duzzadtak, jelen esetben ezek az örmény, a román és a ruszin nemzetiségek (lásd 1. táblázat). Az egyetlen nemzetiség, mely csökkenést produkált 2011-re, az a szlovén nemzetiség volt.

A németek nagy mértékű növekedéséről Heinek Ottó, a Német Országos Önkormányzat volt elnöke azt nyilatkozta, hogy főleg a fiatalok és a középkorúak körében ugrott meg a magukat németnek vallók aránya. Annak tudta be ezt a növekedést, hogy a fiatalokban már nincs meg a félelem a jogfosztottságtól, a kitelepítéstől. Emellett a német ajkú országok gazdasági és társadalmi fejlettsége büszkeséggel tölti el őket, vagyis németnek lenni ma egyszerűen Magyarországon is menő. Ezzel is magyarázható, hogy 2001-hez képest több mint 60 ezerrel többen vallották magukat német nemzetiségűnek a 2011-es népszámláláson (Hvg.hu, 2014a).

1. táblázat: Az elismert nemzetiségekbe tartozó állampolgárok száma a népszámlálások eredményei alapján (fő), 1990-2011.

Nemzetiség	1990	2001	2011
Bolgár	nincs adat	1 358	3 556
Görög	nincs adat	2 509	3 916
Horvát	13 570	15 597	23 561
Lengyel	nincs adat	2 962	5 730
Német	30 824	62 105	131 951
Örmény	nincs adat	620	3 293
Roma	142 683	189 984	308 957
Román	10 740	7 995	26 345
Ruszin	nincs adat	1 098	3 323
Szerb	2 905	3 816	7 210
Szlovák	10 459	17 693	29 647
Szlovén	1 930	3 025	2 385
Ukrán	nincs adat	5 070	5 633

Forrás: Saját szerkesztés, (Ksh.hu, 2014)

Hatalmas különbségek láthatók az egy adott nemzetiséghez tartozó állampolgárok számában, ha a nemzetiséghez való tartozást nem csak egy kérdés alapján határozzuk meg. Nem egy esetben az eredmények többszörösét mérték, amikor egy tágabb spektrumon értelmezték a nemzetiséghez tartozás definícióját. Láthatjuk, hogy 2001-ben ez leginkább a görög és a szlovák nemzetiség adataira volt hatással. A görögök és a szlovákok száma több, mint duplájára nőtt, amikor nem feltétlen csak a nemzetiségére kérdeztek rá a népszámlálás alanyánál, hanem az anyanyelvére, vagy a családi, illetve baráti körben használt nyelvére is (lásd 2. táblázat). 2001-ben átlagosan az eredeti számok 181%-ára nőttek az adatok, ez 2011-ben már sokkal kisebb hatású volt, akkor csak 126%-ára. Ez teljesen érthető a többes identitással rendelkezők

tekintetében. Ezen faktorok bevonásával lehet, hogy torzít a népszámlálás végeredménye abba az irányba, hogy folyamatosan egyre nagyobb egy adott nemzetiséghez tartozók száma, viszont bemutatja azt, hogy nem mindenkinek ugyanazt jelenti a nemzetiség, a nemzetiséghez tartozás. Az egyéni identitások egyszerre lehetnek többesek, többretegűek, kontextuálisak (adott helyzettől függőek) és időben, térben dinamikusan változóak. A többségi és a kisebbségi csoportok tagjainak el kell fogadniuk, hogy az identitásuk – csakúgy, mint magáé az államé – változhat, illetve fejlődhet, többek között a más csoportokkal való érintkezés és kapcsolattartás révén (EBESZ, 2012).

2. táblázat: A népszámlálásokon az adott nemzetiséget megjelölők száma, illetve a nemzetiségre vonatkozó kérdések legalább egyikében az adott nemzetiséghez tartozók száma (fő), 2001-2011.

Nemzetiség	2001			2011		
	Csak nemzetiség	Több kérdés	Százalék	Csak nemzetiség	Több kérdés	Százalék
Bolgár	1 358	2316	171%	3 556	6272	176%
Görög	2 509	6619	264%	3 916	4642	119%
Horvát	15 597	25730	165%	23 561	26774	114%
Lengyel	2 962	5144	174%	5 730	7001	122%
Német	62 105	120344	194%	131 951	185696	141%
Örmény	620	1165	188%	3 293	3571	108%
Roma	189 984	205720	108%	308 957	315583	102%
Román	7 995	14781	185%	26 345	35641	135%
Ruszin	1 098	2079	189%	3 323	3882	117%
Szerb	3 816	7350	193%	7 210	10038	139%
Szlovák	17 693	39266	222%	29 647	35208	119%
Szlovén	3 025	4832	160%	2 385	2820	118%
Ukrán	5 070	7393	146%	5 633	7396	131%

Forrás: Saját szerkesztés, (Ksh.hu, 2014)

4.3. Egyéb becslések

A népszámlálásokon kívül nem igazán található megbízható forrás a Magyarországon elismert nemzetiségekhez tartozó állampolgárok számáról. Mayer Éva (2004) a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal hozzájárulásával úgy fogalmazott, hogy 450-600 ezer cigány, 200-220 ezer német, 100-110 ezer szlovák, 80-90 ezer horvát, 25 ezer román, 10 ezer lengyel, 3,5-10 ezer örmény, 6 ezer ruszin, 5-5 ezer bolgár, szerb, szlovén és ukrán, valamint 4-4,5 ezer görög élt Magyarországon 2002-2003 környékén. Mindez azóta biztosan elavult információnak számít, viszont ez elmondható a népszámlálások adataival kapcsolatban is.

4.4. A politikai aktivitás mérésének módszertani korlátai

Amennyiben a kutatásunk a népszámlálásokra szeretné alapozni a vizsgált sokaságot, akkor több módszertani problémába is ütközhetünk. A legelső, viszont nem a legnagyobb probléma, az az időbeli távolságból fakad. A népszámlálások sajnos nem elég gyakoriak ahhoz, hogy választásokkal összevethessük őket. Ez a probléma a legégetőbb a 2018-as és 2022-es választások tekintetében, hiszen a 2022-es választások tekintetében már nagyobb, mint egy évtizedes eltolódásról is beszélhetünk a legutolsó hivatalos felmérés óta. Megpróbálhatnánk a nemzetiségi önkormányzatok becsléseire hagyatkozni, viszont akkor abba a következő problémába ütközünk, ami a népszámlálások vizsgálatakor is szintén jelen van; számba vannak véve olyan állampolgárok is, akik nem feltétlen rendelkeznek választójoggal, akár abból fakadóan, hogy még nem választókorúak, vagy külföldi állampolgárként nem rendelkeztek választójoggal, vagy esetleg amiatt, hogy közügyektől való eltiltásban részesültek. Egy szintén olyan probléma, amit mindenképp figyelembe kell vennünk az az, hogy nem minden nemzetiség rendelkezik azzal a „matematikai eséllyel”, hogy az országgyűlési választásokon országgyűlési képviselőhöz juthasson, így nincs igazán motiválva arra, hogy a nemzetiségi listára szavazzon. Ezen nemzetiségek tekinthetnek az országgyűlési választásokra úgy, hogy nincs tétje annak, hogy a nemzetiségi listára szavaznak-e, vagy sem. Csak a német és a roma nemzetiségek azok, melyeknek a népszámlálás és egyéb becslések adatai alapján esélyük van képviselő állításra. Mindezt annak tekintetében állítom, hogy a nemzetiségi képviselők kedvezményes mandátumához szükséges szavazatok száma úgy kerül megállapításra, hogy az adott országgyűlési választáson leadott szavazatok számát elosztják az országos listás mandátumok számával (93), ezt pedig még elosztják négygel. Ez a 2014-es választásokon 22.022 szavazatot jelentett (Választás.hu, 2014d), a 2018-as választások tekintetében 23.831 szavazatot (Választás.hu, 2018d), a 2022-es választások során pedig 23.074 szavazatot (Választás.hu, 2022d). A 2014-es küszöböt egy nemzetiség sem tudta megugrani (lásd 3.4. alfejezet), 2018-ban pedig csak a németek tudtak elég szavazatot szerezni a kedvezményes mandátumhoz (lásd 3.6. alfejezet).

Mindezek tekintetében megállapítható, hogy módszertanilag nem célszerű a nemzetiségek politikai aktivitását a népszámlálások, vagy nemzetiségi szervezetek becslései alapján vizsgálni. Szintén módszertani korlátokba ütköznék akkor is, ha nemzetiségi többségű településeken vizsgálnám a választási adatokat. Ezért a nemzetiségi önkormányzati választások regisztrációs adatainak tekintetében vizsgálnám az országgyűlési választásokon való részvételt

a nemzetiségek között, ugyanis ez tűnt módszertani szempontból a leghelyesebb módszernek az erőforrásaim tekintetében.

4.5. A német nemzetiség politikai aktivitásának vizsgálata

A nemzetiségi önkormányzati választások mellett 2014-től megvan arra is a lehetőség, hogy a választók a regisztrációjukat kiterjesszék az országgyűlési választásokra is. A nemzetiségi önkormányzati választásokra regisztráltak és az országgyűlési választásokra regisztráltak hányadosa megmutathatja, hogy mely nemzetiségeknél jellemző inkább az, hogy az országgyűlési választásokon is a nemzetiségi listára kívánnak szavazni.

2014-ben a nemzetiségi választók átlagosan mintegy 44%-a kívánt egyben a parlamenti választásokon is nemzetiségi listára szavazni, 2018-ban már csak 26%-uk. Mindez azt jelzi, hogy az országgyűlési választásokon nemzetiségiként regisztrálók számának legalább hozzávetőleges stabilizálódása még egy dinamikus és nemzetiségenként eltérő folyamat, amelyre a választók egyéni szempontjai mellett hatást gyakorolnak az új intézmény működési tapasztalatai, a német nemzetiségi képviselő és a szószólók munkájával való elégedettség, és a jelölő nemzetiségi önkormányzatok választási mozgósítása is (Dobos, 2021, 68). A legnagyobb feliratkozási arányokat az országgyűlési választásokra 2014-ben a német nemzetiség érte el 65%-os aránnyal, őket pedig a ruszin nemzetiség követte 62%-os aránnyal és a harmadik helyen a roma nemzetiség állt 56%-os aránnyal (lásd 3. táblázat). A ruszinok magas feliratkozási aránya érdekes és váratlan fejlemény, tekintettel arra, hogy ők az egyik legkisebb lélekszámú nemzetiség, így a kedvezményes mandátum megszerzésére reális keretek között nem számíthattak. Természetesen lehet a magas arányú feliratkozásnak más oka is, mint a képviselőállítás vágya (lásd 3.9. alfejezet).

A 2018-as adatokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy jelentősen megnőtt a nemzetiségi listára regisztrálók száma minden nemzetiség körében. Kétszer, háromszor nagyobb számokat láthatunk, mint négy évvel ezelőtt. Sok nemzetiségnél nem követte arányosan ezeket a nemzetiségi listákon látható regisztrációs számokat az országgyűlési választásokra való feliratkozások száma, viszont minden nemzetiségnél nőtt az előző választásokhoz képest az országgyűlési választásokon való regisztrálók száma.

2018-ban a legnagyobb feliratkozási arányt újfent a német nemzetiség érte el 67%-os aránnyal, őket az ukrán nemzetiség követte 57%-os aránnyal és a harmadik helyen a szlovén nemzetiség állt 37%-os aránnyal. Látható, hogy a német nemzetiség tanult a 2014-es országgyűlési választásokon vallott kudarcából, azaz abból, hogy nem tudta megszerezni a kedvezményes

mandátumot. Sokkal több választót tudott mozgósítani annak érdekében, hogy elegendően terjesszék ki a regisztrációjukat az országgyűlési választásokra és adják le érvényesen szavazatukat.

Meglepő, hogy a roma nemzetiség milyen alacsony feliratkozási arányokat ért el, még akkor is, ha tisztában vagyunk a 3.5. alfejezetben említett Országos Roma Önkormányzaton belüli belharcokkal. A 12%-os feliratkozási arány, mellyel a bolgárokkal, lengyelekkel és örményekkel osztozik, a legalacsonyabb a nemzetiségek között.

2022-ben a nemzetiségi választók a nemzetiségi választók 24%-a terjesztette ki az országgyűlési választásokra is a szavazatát, mely már egy csökkenő tendenciát mutat, ha figyelembe vesszük az előző két választást. Ismét a német nemzetiség érte el a legmagasabb feliratkozási arányt, viszont rontott az előző választáshoz képest, ugyanis csupán 58%-os arányt produkált. Mögötte az ukrán nemzetiség állt 41%-os feliratkozási aránnyal, harmadik helyen pedig a szlovén nemzetiség 34%-os aránnyal. (A 2022-es arányok számításához két héttel a választások előtti nemzetiségi választói névjegyzéket használtam fel)

Az adatok tekintetében azt is megállapíthatjuk, hogy azon németek többsége, melyek regisztrálnak a nemzetiségi önkormányzati választásokra, azok érdekeltek az országgyűlési választások során is a nemzetiségi listára feliratkozni. Más nemzetiségek vizsgálatakor azt láthatjuk, hogy közel sem annyira népszerű a nemzetiségi listájuk az országgyűlési választások során.

3. táblázat: A nemzetiségi választói névjegyzékek adatai az országgyűlési választások időpontjában, 2014-2018-2022.

Nemzetiség	2014			2018			2022		
	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék
Bolgár	232	104	45%	1 312	156	12%	1 344	218	16%
Görög	483	140	29%	1 727	235	14%	2 757	355	13%
Horvát	3 727	1 623	44%	10 163	2 269	22%	10 964	2 268	21%
Lengyel	711	133	19%	2 172	259	12%	3 370	369	11%
Német	23 543	15 209	65%	49 200	33 010	67%	54 535	31 856	58%
Örmény	455	184	40%	2 276	264	12%	3 049	278	9%
Roma	25 498	14 271	56%	151 578	18 490	12%	203 084	n.a.	-
Román	1 852	647	35%	4 802	794	17%	6 662	966	15%
Ruszin	993	611	62%	2 985	893	30%	4 054	1 044	26%
Szerb	673	349	52%	1 609	424	26%	2 299	641	28%
Szlovák	3 120	1 317	42%	11 585	1 641	14%	11 697	1 563	13%
Szlovén	461	199	43%	687	252	37%	833	280	34%
Ukrán	n. a.	502	-	959	549	57%	1 804	732	41%

Forrás: Saját szerkesztés, (Dobos, 2021; Választás.hu, 2022b; Választás.hu, 2022c)

Az összes szavazóhelyiség adatait összesítve lehet részvételi arányt vizsgálni az országgyűlési választásokon a nemzetiségek tekintetében. 2014-ben a nemzetiségi választói névjegyzékben szereplő választópolgárok átlagosan 72,18%-os részvételi arányt értek el, ez 2018-ra 73,97%-ra emelkedik. A részvételi arányok változása nemzetiségenként rendkívül eltérő, nem párhuzamos: 9 nemzetiség körében nőttek (bolgár, horvát, lengyel, német, örmény, roma, román, szlovák, szlovén), 4 nemzetiség körében pedig csökkentek (görög, ruszin, szerb, ukrán).

A 2014-es országgyűlési választások során a legnagyobb választói részvételt elérő nemzetiség a görög volt (83,70%), 2018-ban pedig a német nemzetiség volt (84,23%). 2014-ben a legkisebb részvételi arányt elérő nemzetiség a roma nemzetiség volt (46,20%), a 2018-as választásokon pedig újfent a roma nemzetiség érte el a legalacsonyabb részvételi arányokat (47,78%) (lásd 4. táblázat). Ez az eredmény véleményem szerint köthető a 3.2., illetve a 3.5. alfejezetekben említett Országos Roma Önkormányzat belüli konfliktusokhoz. Mindezt annak ellenére is állítom, hogy 2014-ben az Országos Szlovák Önkormányzat belharca nem eredményezett ekkora távolmaradást. Az Országos Roma Önkormányzat konfliktusai láthatóan elérték a választópolgárokat is, míg az Országos Szlovák Önkormányzat belüli bojkott felhívás nem jutott el a választópolgárokhoz, így nem érte el a kívánt eredményt.

4. táblázat: Az országgyűlési választásokon a nemzetiségi részvételi adatok, 2014-2018

Nemzetiség	2014		2018	
	Regisztrált	Részvétel	Regisztrált	Részvétel
Bolgár	104	75%	156	77,80%
Görög	140	83,70%	235	79,49%
Horvát	1 623	79,29%	2 269	81,01%
Lengyel	133	79,23%	259	81,75%
Német	15 209	79,86%	33 010	84,23%
Örmény	184	59,44%	264	70,14%
Roma	14 271	46,20%	18 490	47,78%
Román	647	65,48%	794	64,53%
Ruszin	611	78,18%	893	74,74%
Szerb	349	71,90%	424	71,89%
Szlovák	1 317	82,05%	1 641	83,57%
Szlovén	199	75,12%	252	81,74%
Ukrán	502	63%	549	62,94%

Forrás: Saját szerkesztés, (Dobos, 2021)

A 4. táblázattal összehasonlítva megfigyelhető az az általános viselkedés a választók körében, hogy nem mindenki fog szavazólapot leadni, aki elmegy a választóhelyiségbe és aki lead

szavazólapot, az nem feltétlen fog érvényes szavazólapot leadni, tegye ezt akarva vagy akaratlanul.

Szerteágazó eredmények születtek annak vizsgálatakor, hogy mely nemzetiségek milyen arányban adtak le érvényes szavazatokat. A 2014-es országgyűlési választások során az örmény, roma, román és ukrán nemzetiségek nem tudták elérni, hogy a regisztráltak legalább 60%-a érvényesen adja le szavazatát. 2018-ban a roma, román és ukrán nemzetiségek voltak ezek, az örmény nemzetiségnek épphogy sikerült megugrania ezt a léctet 60,23%-kal. 2022-ben viszont újra visszatért ezen nemzetiségek közé az örmény. Érdekes megfigyelés, hogy a három országgyűlési választás nagyon kevésbé tért el egymástól abból a szempontból, hogy az érvényesen leadott szavazatok aránya átlagolva 2014-ben 65,92% volt, 2018-ban 65,51%, 2022-ben pedig 68,18% volt. Ebből kitűnik a 2014-es választásokon a ruszin nemzetiség 75,78%-os aránnyal, mint legmagasabb, a 2018-as választásokon pedig a lengyel nemzetiség dicsekedhetett 81,08%-os aránnyal, 2022-ben pedig a szlovén nemzetiség 78,21%-os aránnyal (lásd 5. táblázat).

A 2014-es és a 2018-as országgyűlési választásokon egyaránt a roma nemzetiség volt az, amely a legalacsonyabb arányban adta le az érvényes szavazatokat. Újfént azt állítom, hogy ez az eredmény feltehetően köthető a 3.2., illetve 3.5. alfejezetekben általam említett belharcokhoz. Fontos figyelembe venni, hogy 2014-ben az Országos Szlovák Önkormányzat belharca közel sem ennyire befolyásolta az érvényes szavazatok leadását. A 2022-es választásokon a roma nemzetiség listájának a hiányát pedig magyarázza a 3.7. alfejezet.

5. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott érvényesen szavazó választópolgárok, 2014-2018-2022.

Nemzetiség	2014			2018			2022		
	Regisztrált	Szavazott	Százalék	Regisztrált	Szavazott	Százalék	Regisztrált	Szavazott	Százalék
Bolgár	104	74	71,15%	156	104	66,67%	218	157	72,02%
Görög	140	102	72,86%	235	159	67,66%	355	232	65,35%
Horvát	1 623	1 212	74,68%	2 269	1 743	76,82%	2 268	1 760	77,60%
Lengyel	133	99	74,44%	259	210	81,08%	369	281	76,15%
Német	15 209	11 415	75,05%	33 010	26 477	80,21%	31 856	24 630	77,32%
Örmény	184	110	59,78%	264	159	60,23%	278	163	58,63%
Roma	14 271	4 048	28,37%	18 490	5 703	30,84%	n.a.	n.a.	-
Román	647	362	55,95%	794	428	53,90%	966	526	54,45%
Ruszin	611	463	75,78%	893	539	60,36%	1 044	645	61,78%
Szerb	349	236	67,62%	424	296	69,81%	641	418	65,21%
Szlovák	1 317	995	75,55%	1 641	1 245	75,87%	1 563	1 208	77,29%
Szlovén	199	134	67,34%	252	199	78,97%	280	219	78,21%
Ukrán	502	293	58,37%	549	270	49,18%	732	396	54,10%

Forrás: Saját szerkesztés, (Választás.hu, 2014c; 2014e; 2018c;2022c)

4.6. A matematikailag esélyes nemzetiségek választói hajlandóságának vizsgálata

Tekintettel arra, hogy a 2022-es országgyűlési választásokon az Országos Roma Önkormányzat nem tudott listát állítani, csak a 2014-es és a 2018-as országgyűlési választásokat vizsgálom módszertani okokból kifolyólag. A parlamenti választásokon nemzetiségi választói névjegyzékbe feliratkozott választópolgárok súlyozott átlagolással számított arányai megmutathatják nekünk a választói magatartással kapcsolatos különbségeket a kedvezményes országgyűlési mandátumra matematikailag esélyes nemzetiségek (német és roma) és az összes többi nemzetiség között.

A 2014-es választások vizsgálatakor azt láthatjuk, hogy a német és roma nemzetiségek feliratkozási aránya átlagolva 60%, míg az összes többi matematikai eséllyel nem rendelkező nemzetiségnek csupán 42%. Ez 18 százalékpontnyi különbség, a matematikailag esélyes nemzetiségek javára. A 2018-as országgyűlési választásokon csökken ez a nagy különbség a két vizsgált csoport között, viszont továbbra is a matematikai eséllyel rendelkező nemzetiségek azok, melyek nagyobb feliratkozási arányokat produkálnak. A német és a roma nemzetiség 26%-os feliratkozási arányt ért el, a 11 másik nemzetiség pedig 19%-os arányt (lásd 6. táblázat).

6. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékben szereplő választópolgárok feliratkozási arányai, 2014-2018

Nemzetiség	2014			2018		
	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék
Német	23543	15209	65%	49200	33010	67%
Roma	25498	14271	56%	151578	18490	12%
Német + Roma	49041	29480	60%	200778	51500	26%
Nemzetiség	2014			2018		
	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék	Összes	Országgyűlési választásokon	Százalék
Bolgár	232	104	45%	1312	156	12%
Görög	483	140	29%	1727	235	14%
Horvát	3727	1623	44%	10163	2269	22%
Lengyel	711	133	19%	2172	259	12%
Örmény	455	184	40%	2276	264	12%
Román	1852	647	35%	4802	794	17%
Ruszin	993	611	62%	2985	893	30%
Szerb	673	349	52%	1609	424	26%
Szlovák	3120	1317	42%	11585	1641	14%
Szlovén	461	199	43%	687	252	37%
Ukrán	n. a.	502	-	959	549	57%
Összes - német és roma	12707	5307	42%	40277	7736	19%

Forrás: Saját szerkesztés, (Dobos, 2021)

A német és a roma nemzetiség politikai magatartásának vizsgálatára további eszköz lehet az országgyűlési választásokon nemzetiségi választói névjegyzékbe feliratkozott választópolgárok részvételi arányainak súlyozott átlagolása.

2014-ben a német és a roma nemzetiségnek az átlagolt részvételi aránya 63,03% volt, míg a többi nemzetiség átlagolt részvételi aránya 73,85% volt. Ez 10,82 százalékpontnyi különbség a 11 másik nemzetiség javára. Ez 2018-ban úgy változott, hogy a német és a roma nemzetiség 66,01%-os részvételi arányt ért el, azaz növekedett a részvételi arányuk, viszont nem tudták meghaladni a többi nemzetiség 75,42%-os átlagolt részvételi arányát. Viszont a matematikailag nem esélyes nemzetiségek ekkor már csak 9,41 százalékpontos előnyt élvezhettek (lásd 7. táblázat).

7. táblázat: Az országgyűlési választásokon a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott választópolgárok részvételi aránya, 2014-2018

Nemzetiség	2014		2018	
	Regisztrált	Részvétel	Regisztrált	Részvétel
Német	15 209	79,86%	33 010	84,23%
Roma	14 271	46,20%	18 490	47,78%
Német + Roma	29 480	63,03%	51 500	66,01%
Nemzetiség	2014		2018	
	Regisztrált	Részvétel	Regisztrált	Részvétel
Bolgár	104	75%	156	77,80%
Görög	140	83,70%	235	79,49%
Horvát	1 623	79,29%	2 269	81,01%
Lengyel	133	79,23%	259	81,75%
Örmény	184	59,44%	264	70,14%
Román	647	65,48%	794	64,53%
Ruszin	611	78,18%	893	74,74%
Szerb	349	71,90%	424	71,89%
Szlovák	1 317	82,05%	1 641	83,57%
Szlovén	199	75,12%	252	81,74%
Ukrán	502	63%	549	62,94%
Összes - német és roma	5 809	73,85%	7 736	75,42%

Forrás: Saját szerkesztés, (Dobos, 2021)

Az utolsó szempontunk vizsgálatakor az országgyűlési választások során nemzetiségi listára érvényesen szavazó választópolgárok súlyozottan átlagolt arányait hasonlítjuk össze a matematikailag esélyes és matematikailag nem esélyes nemzetiségek tekintetében.

A 2014-es országgyűlési választások vizsgálatakor azt láthatjuk, hogy a német és a roma nemzetiség átlagolt érvényes szavazatainak aránya 52,45% volt, mely 17,79 százalékponttal alulmaradt a matematikailag nem esélyes nemzetiségek érvényes szavazati arányához képest, ugyanis a 11 másik nemzetiség átlagolt érvényes szavazati aránya 70,24% volt. 2018-ban azt láthattuk, hogy a két csoport érvényes szavazatainak az aránya közelít egymáshoz, viszont a német és a roma nemzetiség átlagolt szavazati aránya továbbra is alulmaradt a matematikailag nem esélyes nemzetiségekéhez képest. A matematikailag esélyes nemzetiségek 62,49%-os érvényes szavazati arányt értek el, a matematikailag nem esélyes nemzetiségek pedig 69,18%-os arányt. Újra a német és a roma nemzetiségek átlagolt aránya maradt alul, viszont ekkor már csak 6,69 százalékponttal (lásd 8. táblázat).

8. táblázat: Az országgyűlési választások során a nemzetiségi választói névjegyzékre feliratkozott választópolgárok érvényes szavazatainak aránya, 2014-2018.

Nemzetiség	2014			2018		
	Regisztrált	Szavazott	Százalék	Regisztrált	Szavazott	Százalék
Német	15 209	11 415	75,05%	33 010	26 477	80,21%
Roma	14 271	4 048	28,37%	18 490	5 703	30,84%
Német + Roma	29 480	15 463	52,45%	51 500	32 180	62,49%
Nemzetiség	2014			2018		
	Regisztrált	Szavazott	Százalék	Regisztrált	Szavazott	Százalék
Bolgár	104	74	71,15%	156	104	66,67%
Görög	140	102	72,86%	235	159	67,66%
Horvát	1 623	1 212	74,68%	2 269	1 743	76,82%
Lengyel	133	99	74,44%	259	210	81,08%
Örmény	184	110	59,78%	264	159	60,23%
Román	647	362	55,95%	794	428	53,90%
Ruszin	611	463	75,78%	893	539	60,36%
Szerb	349	236	67,62%	424	296	69,81%
Szlovák	1 317	995	75,55%	1 641	1 245	75,87%
Szlovén	199	134	67,34%	252	199	78,97%
Ukrán	502	293	58,37%	549	270	49,18%
Összes - német és roma	5 809	4 080	70,24%	7 736	5 352	69,18%

Forrás: Saját szerkesztés, (Választás.hu, 2014c; 2014e; 2018c)

5. Összegzés

A magyarországi nemzetiségek, köztük a német nemzetiség is, a kommunista diktatúra elnyomását átvészelték. Politikai szerveződésük már megindult az 1950-es években a nemzetiségi szövetségek megalakulásával. 1958-tól pedig bizonyos nemzetiségi szövetségek vezetői már részt is vehettek az Országgyűlés munkájában. Az 1968-as nemzetiségpolitikai reform következtében még kedvezőbb helyzetbe kerültek a nemzetiségek, ugyanis a kormány felismerte a bennük rejlő lehetőséget az „engelsi-hídszerep” betöltésére. A kormány általuk tudta igazán befolyásolni a környező országok nemzetiségpolitikáját, lassítva a külhoni magyarok asszimilációját. A rendszerváltás során többször is felmerült a nemzetiségek országgyűlési képvisellete és annak különböző módjai, viszont ezzel kapcsolatban bármi érdemi döntésre a Bajnai-kormányig kellett várni. Végül a 2. Orbán-kormány alatt megszületett 2011. évi CCIII. törvény (Vjt.) teremtette meg a nemzetiségek országgyűlési képviselétének kereteit.

A 2014-es országgyűlési választások megmutatták, hogy nem egy probléma volt az új választójogi törvény kereteivel, több gátló tényezőt is felfedezhettünk azzal kapcsolatban, hogy miért vonakodhatnak a nemzetiségi állampolgárok a nemzetiségi listára való feliratkozástól. Ezek közül egyértelműen a legfontosabb a pártlistás szavazatról való lemondás, mely az Országos Szlovák Önkormányzaton és az Országos Roma Önkormányzaton belül is belharcokat okozott. A belharcok pedig újfent olyan gátló tényezők lehetnek egy nemzetiségi választó számára, melyek miatt vagy nem iratkozik fel a nemzetiségi listára, vagy nem megy el majd a választásokon szavazni, vagy inkább leiratkozik a nemzetiségi listáról. Ezt láthattuk mind a 2014-es, mind a 2018-as választások során az Országos Roma Önkormányzat eredményeinek tekintetében. A 2014-es országgyűlési választásokon egy nemzetiség sem tudta sikeresen megszerezni a kedvezményes mandátumot, 2018-ban viszont a német nemzetiség sikeresen elnyerte ezt, Ritter Imre pedig teljes jogú képviselőként elfoglalhatta helyét az Országgyűlésben. A 2022-es országgyűlési választások során továbbra is azt láthattuk, mint ezelőtt; a belharcok ellehetetlenítik az országos önkormányzatokat attól, hogy sikeresen mandátumhoz juthassanak, az Országos Roma Önkormányzat esetében a listaállítás sem járt sikerrel. 2022-ben újfent a német nemzetiség volt az, mely sikeresen mozgósított elegendő választópolgárt ahhoz, hogy teljes jogú országgyűlési képviselőhöz juthassanak.

Összességében azt láthatjuk, hogy a 2022-es választás sem hozott változást azzal kapcsolatban, hogy csak a német nemzetiség tudott sikeresen országgyűlési képviselőt választani. A 2011-es választójogi törvény által teremtett keretek miatt egyedül a roma nemzetiség lett volna még esélyes a kedvezményes mandátum megszerzésére, viszont a pártpolitikával való összefonódás

működésképtelenné tette az Országos Roma Önkormányzatot. Megállapítható, hogy amíg ilyen keretek között zajlik a nemzetiségek országgyűlési képvisellete, addig az mindig áldozatokkal fog járni. Véleményem szerint a választójogi törvény megérett egy reformra, mely a nemzetiségek országgyűlési képviselétének virágzását hozhatná.

Mindkét hipotézisemet csak árnyalt módon tudom alátámasztani, vagy megcáfolni. Érvényes megállapítást csak arra a személyi körre tudok elmondani, amelyik regisztrált a nemzetiségi önkormányzati választásokra, nem pedig egy adott nemzetiség egészére. A hipotéziseimet először a nemzetiségi választói névjegyzékbe való feliratkozási arányok tekintetében vizsgálom, másodszor a részvételi arányok tekintetében, harmadszor pedig az érvényesen leadott szavazatok arányainak tekintetében.

Azon hipotézisem vizsgálatakor, mely szerint az országgyűlési választások során politikailag aktívabb a német nemzetiség bármely más nemzetiségnél, különböző eredményekre jutottam, attól függően, hogy mely paraméterek szerint értelmeztem a politikai aktivitást.

Amennyiben a feliratkozási arányok tekintetében vizsgáljuk a politikai aktivitást, akkor megállapítható, hogy a német nemzetiség a legaktívabb politikailag, más magyarországi nemzetiségekhez viszonyítva. A német nemzetiség tudta elérni a legmagasabb feliratkozási arányokat mind a három vizsgált országgyűlési választás során (lásd 4.5. alfejezet). 2014-ben 65%-os feliratkozási aránnyal érte el az első helyet, 2018-ban 67%-os aránnyal, 2022-ben pedig 58%-os aránnyal (lásd 3. táblázat).

Részvételi arányt csak a 2014-es és a 2018-as parlamenti választások tekintetében tudtam vizsgálni, ugyanis jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő adat a 2022-es választásokkal kapcsolatban. Ha a német nemzetiség politikai aktivitását a részvételi arányok tekintetében vizsgáljuk, azt tudjuk megállapítani, hogy a 2014-es választások során még nem, viszont a 2018-as parlamenti választások során már a politikailag legaktívabb nemzetiségről beszélhetünk. Mindezt annak fényében állapítom meg, hogy 2014-ben nem sikerült a legmagasabb részvételi arányokat produkálnia a nemzetiségnek, a görög és a szlovák nemzetiség is magasabb részvételi arányokat ért el (lásd 4.5. alfejezet). Csupán a 2018-as országgyűlési választások során tudta azt elérni, hogy a 84,23%-os részvételi arányával a legelső legyen a nemzetiségek között (lásd 4. táblázat).

Amennyiben a német nemzetiség politikai aktivitását az érvényesen leadott szavazatok arányában vizsgáljuk, azt tudjuk megállapítani, hogy a 2014-es, a 2018-as és a 2022-es országgyűlési választásokon is a nemzetiségek összesített átlagát mindig meghaladta a német

nemzetiség érvényes szavazatainak aránya, viszont mindhárom választás során volt olyan nemzetiség, mely nagyobb arányt produkált (lásd 4.5. alfejezet). 2014-ben a ruszin nemzetiség 0,73 százalékponttal előzte meg a német nemzetiséget, 2018-ban a lengyel nemzetiség 0,87 százalékponttal, 2022-ben pedig a szlovén nemzetiség 0,89 százalékponttal (lásd 5. táblázat). Mindezek tekintetében megállapítható, hogy ezen paraméterek alapján a német nemzetiség nem a legaktívabb nemzetiség az országgyűlési választások során.

A második hipotézisem vizsgálatakor, mely szerint az országgyűlési választások tekintetében nagyobb választói hajlandóság figyelhető meg azon nemzetiségek körében, melyeknek megvan a matematikai esélye a kedvezményes mandátum megszerzésére, szintén változtak az eredmények, annak függvényében, hogy hogyan definiáltam a választói hajlandóságot. Ezen hipotézis vizsgálatát korlátozta az, hogy a 2022-es országgyűlési választások során a roma nemzetiség nem tudott listát állítani. Mindennek tekintetében csak a 2014-es és a 2018-as országgyűlési választások eredményeit elemeztem.

Amennyiben a választói hajlandóságot a feliratkozási arányok tekintetében vizsgáljuk, megállapítható, hogy az országgyűlési választások tekintetében nagyobb választói hajlandóság figyelhető meg azon nemzetiségek körében, melyeknek megvan a matematikai esélye a kedvezményes mandátum megszerzésére (lásd 4.6. alfejezet). Ezt alátámasztja az, hogy a 2014-es országgyűlési választások során 18 százalékponttal magasabb feliratkozási arányt ért el a német és roma nemzetiség a többi nemzetiséggel összevetve, a 2018-as választások során pedig szintén sikerült magasabb eredményt elérniük (lásd 6. táblázat).

Ha a matematikailag esélyes nemzetiségek politikai hajlandóságát a részvételi arányaiknak a tekintetében vizsgáljuk, azt tudjuk megállapítani, hogy a 2014-es és a 2018-as országgyűlési választásokon egyaránt a matematikai eséllyel nem rendelkező nemzetiségek voltak azok, melyek magasabb választói hajlandóságot tanúsítottak (lásd 4.6. alfejezet). A 2014-es országgyűlési választásokon 10,82 százalékponttal haladták meg a német és roma nemzetiségek átlagolt részvételi arányát, 2018-ban pedig 9,41 százalékponttal (lásd 7. táblázat).

Végül, ha az érvényesen leadott szavazatok arányainak tekintetében vizsgáljuk a választói hajlandóságot, akkor elmondható, hogy nem tanúsítottak magasabb választói hajlandóságot a matematikailag esélyes nemzetiségek sem a 2014-es, sem a 2018-as országgyűlési választások során (lásd 4.6. alfejezet). 2014-ben az 52,45%-os átlagolt érvényes szavazatarányuk 17,79 százalékponttal alulmaradt a matematikailag nem esélyes nemzetiségek érvényes szavazatarányához képest, 2018-ban sikerült valamelyest megközelíteniük a 11 másik

nemzetiség érvényes szavazatainak arányát, viszont továbbra is alulmaradtak, 6,69 százalékponttal (lásd 8. táblázat).

Megállapítható, hogy a rendelkezésre álló adatok tekintetében nem lehet egyértelmű választ adni egy nemzetiség egészének politikai aktivitásával kapcsolatban. A vizsgált paraméterek mentén mindig más-más a személyi kör, az alapsokaság, így nehéz olyan következtetéseket megfogalmazni, melyek egy nemzetiség egészére igazak lehetnek. Csupán az általam vizsgált körülmények között érvényesek ezek az eredmények, abból kiragadni őket nem vezetne módszertanilag helyes eredményre.

A német és a roma nemzetiségek csoportosítása, mint a kedvezményes mandátumra matematikailag esélyes nemzetiségek, és egy kategóriaként kezelése, nem volt kedvező. Nem célszerű ezen nemzetiségeket együtt vizsgálni, még annak ellenére sem, hogy valóban mindkettőnek megvan az esélye az országgyűlési mandátum megszerzésére. Láthatjuk, hogy teljesen más választói modell rajzolódik ki a német és roma nemzetiség között, amennyiben a nemzetiségi önkormányzati választások adataiból vezetjük le a vizsgálatainkat. Az általam elért eredmények miértjeinek a megválaszolására nem tudunk egyedül a politikatudományra hivatkozni. Az etnopolitikai tényezők kutatása, vizsgálata során fontos figyelembe venni a történelmi, szociológiai és kisebbségjogi ismérveket is.

A továbbiakban érdemes lenne a szociológia és a kisebbségjog bővebb ötvözetével vizsgálni az általam feltett hipotéziseket, ezzel egy tisztább kép lenne a végeredmény. Ezen cél érdekében elengedhetetlen lenne részletesebben utánajárni az adatoknak, jobban megismerni az embereket a „számok mögött”. A választói magatartás, a választói részvétel és a pártpreferencia vizsgálatához célszerű lenne a későbbiekben személyes, fókuszcsoportos interjúk folytatása. Egy újabb népszámlálás után és a 2022-es országgyűlési választások bővebb statisztikai adatainak elérhetősége esetén mindenképpen érdemes lenne újra górcső alá venni a magyarországi nemzetiségek országgyűlési képviselőinek kérdéskörét.

6. Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

Budge, I., & Farlie, D. (1983): *Explaining and Predicting Elections: Issue Effects and Party Strategies in Twenty-three Democracies*. London/Boston: Allen & Unwin.

Chronowski Nóra: Alaptörvény és etnicitás – avagy az alkotmányozás viharában részekre szakadt nemzetünk. *Állam- és Jogtudomány*, 2015/1. sz. 3-18. o.

Dezső Márta: *Képviselő és választás a parlamenti jogban*. Budapest, 1998, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Dobos Balázs: A nemzetiségi részvétel jellemzői az országgyűlési választásokon (2014–2018). *Parlamenti Szemle*, 2021/2. sz. 289-308. o.

Dobos Balázs: Magyarországi nemzetiségek a kommunista rendszer kiépülésétől a rendszerváltásig. In: L. Balogh Béni – Majtényi György – Mikó Zsuzsanna – Szabó Csaba (szerk.): *Az együttélés történelme: nemzetiségi kérdés Magyarországon*. Budapest, 2020, Magyar Nemzeti Levéltár. 289-308. o.

Downs, Anthony (1957): *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row

Föglein Gizella: Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika Magyarországon az 1960-as években. *Múltunk*, 2001/4. sz. 40-77. o.

Frank Gábor et al.: *Magyarországi németek*. Budapest, 1998, Körtánc Egyesület.

Gerencsér Balázs Szabolcs: „Nemzetiségi törvények Magyarországon” in Gyeney Laura (szerk.): *Kisebbségvédelem Európában. Kisebbségvédelmi alapismeretek*. Budapest, 2015, Kisebbségi Jogvédő Intézet.

Green, Donald P. and Ian Shapiro. (1994): *Pathologies of Rational Choice Theory: A Critique of Applications in Political Science*. New Haven, Yale University Press

Győri Szabó Róbert: *Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium és Titkárság történetének tükrében (1989-1990)*. Budapest, 1998, Osiris Kiadó.

Kapitány Balázs: A magyarországi történelmi kisebbségi közösségek demográfiai viszonyai és perspektívái 1990–2011 között. *Kisebbségkutatás*, 2015/3. sz. 69-101. o.

Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviselőjének kérdéséről. *Pázmány Law Working Papers*, 2013/14. sz. 1-15. o.

Manherz Károly: *A magyarországi németek*. Budapest, 1998, Útmutató Kiadó.

Morauszki András és Papp Z. Attila: Nemzetiségi revival? Magyarország nemzetiségei a 2011. évi népszámlálás megváltozott módszertana tükrében. *Kisebbségkutatás*, 2014/3. sz. 73-98. o.

Móré Sándor: A nemzetiségi szószólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve. *Parlamenti Szemle*, 2016/2. sz. 30-51. o.

Pap András László: Észrevételek a nemzetiségek parlamenti képviselőjének szabályozásához az Alaptörvényben, a választójogi törvényben és a nemzetiségek jogairól szóló törvényben. In:

Müllner András (szerk.): *Megformált beszéd, elfojtott hang*. Budapest, 2017, ELTE Eötvös Kiadó.

Pap András László: *Identitás és reprezentáció. Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviselésig*. Budapest, 2007, Gondolat Kiadó.

Poprády Judit: A Magyarországi Németek Szövetségének története. *Fons*, 1995/2. sz. 221-258. o.

Stumpf István: A választói magatartás hullámlása. In: Andorka Rudolf - Kolosi Tamás - Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 1996*, Budapest, 1996, TÁRKI - Századvég. 135-148. o.

Swanson, John C.: *Tangible Belonging – Negotiating Germanness in Twentieth-Century Hungary*. Pittsburgh, 2017, University of Pittsburgh Press.

Tátrai Patrik: Etnikai folyamatok Magyarországon az ezredforduló után. *Területi Statisztika*, 2014. Vol. 54. 5. sz. 506-523. o.

Tilkovszky Loránt: *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században*. Debrecen, 1998, Csokonai Kiadó.

Tóth Ágnes és Vékás János: Nemzetiségek Magyarországon 2001-2011. Etnodemográfiai folyamatok a népszámlálások tükrében. *Kisebbségkutatás*, 2014. Vol. 23. 3. sz. 36-72. o.

Tóth Ágnes: A magyarországi németek kitelepítése: Felelősségrevonás és/vagy büntetés. *Kommentár*, 2007/5. sz. 4-15. o.

Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945-1948 között: A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései*. Kecskemét, 1993, Bács-Kiskun Megyei Levéltár.

Internetes forrás:

24.hu, 2018: D. Kovács Ildikó: Kizárták a saját irodájából az ORÖ vezetőjét. *24.hu*, 2018.03.21.

<https://24.hu/belfold/2018/03/21/balogh-janos-oro-kizartak-iroda/>
(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

24.hu, 2022: 24.hu: 353 milliót kapnak a kampányra a nemzetiségi önkormányzatok. *24.hu*, 2022.03.02.

<https://24.hu/belfold/2022/03/02/valasztasi-kampany-nemzetisegi-onkormanyzatok-tamogatas/>
(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

24.hu, 2022: 24.hu: Az ORÖ elnöke azt állítja, megzsarolta őt a romaügyi kormánybiztos. *24.hu*, 2022.01.08.

https://24.hu/kozelet/2022/01/08/orszag-os-roma-onkormanyzat-agocs-janos-zsarolas-sztojka-attila/?fbclid=IwAR1Lyh-QWLfJnyBLTlmgUJujq6bAbswlddK_4UQcoN5FV4SII1ZreMQakAg
(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

444.hu, 2014: Botos Tamás: A büntetőügy sem számított: megkötötte Farkas Flóriánnal a választási együttműködését a Fidesz. 444.hu, 2017.05.26.

<https://444.hu/2017/05/26/a-buntetougy-sem-szamitott-megkototte-farkas-floriannal-a-valasztasi-egyuttmukodeset-a-fidesz>

(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

444.hu, 2022: Kaufmann Balázs: Botrányos közgyűlés után nemzetiségi lista nélkül maradt az Országos Roma Önkormányzat. 444.hu, 2022.02.01.

<https://444.hu/2022/02/01/botranynos-kozgyules-utan-nemzetisegi-lista-nelkul-maradt-az-orszag-os-roma-onkormanyzat>

(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Diaszpóra21, 2018: Diaszpóra21: Ferdítések és tények –. *Diaszpóra21*, 2018.04.26.

https://diaszpورا21.blog.hu/2018/04/26/botranynos_ormeny_valasztas

(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

EBESZ, 2012: EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa (NKF): *Ljubljana-i útmutató a sokszínű társadalmak integrálásához és magyarázó megjegyzések*, Hága, 2012, EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa.

<https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/110502.pdf>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Eiler Ferenc: *A magyarországi német kisebbség kronológiája 1945-2000*. Budapest, 2009, Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

<https://adatbank.ro/regio/eiler/>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Hvg.hu, 2014a: Trubek Zsuzsa: Sváb lehetsz, de fideszes nem. *hvg.hu*, 2014.03.04.

https://hvg.hu/itthon/20140304_nemzetisegek_szavazas_regisztracio

(Letöltés dátuma: 2022.03.12.)

Index, 2014a: Index: Bárkiből lehet roma szavazó. *Index*, 2014.01.07.

https://index.hu/belfold/2014/01/07/barkibol_lehet_roma_szavazo/

(Letöltés dátuma: 2022.03.12.)

Index, 2014b: Index: Nem túl népszerű a nemzetiségi regisztráció. *Index*, 2014. 01.20.

https://index.hu/belfold/2014/01/20/nem_tul_nepszeru_a_nemzetisegi_regisztracio/

(Letöltés dátuma: 2022.03.12.)

Index, 2018: Haász János: Több mint 57 ezren a nemzetiségi névjegyzékben. *Index*, 2018.03.10.

https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/03/10/valasztasi_kampany_percrol_percre_marcius_10/tobb_mint_57_ezren_a_nemzetisegi_nevjegyzekben/

(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

Ksh.hu, 2014: Központi Statisztikai Hivatal: 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS - 9. Nemzetiségi adatok. *ksh.hu*, 2014.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf

LDU, 2017: Ldu.hu: „MAGYARORSZÁGI NÉMET VAGY. VÁLLALD!” – ELFOGADTA PARLAMENTI VÁLASZTÁSI LISTÁJÁT AZ ORSZÁGOS NÉMET ÖNKORMÁNYZAT

KÖZGYŰLÉSE – RITTER IMRE A LISTAVEZETŐ. *Ldu.hu*, 2017.10.26.
<https://ldu.hu/aktualis/hirek/magyarorszag-nemet-vagy-vallald-elfogadta-parlamenti-valasztasi-listajat-az-orszagos-nemet-onkormanyzat-kozgyulese---ritter-imre-a-listavezeto?lang=hu>
(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

Mérce, 2018: Papp Gáspár: Fiatal romák üzenik: Farkas Flórián és az Országos Roma Önkormányzat nem képviseli őket. *Mérce*, 2018.04.03.
<https://merce.hu/2018/04/03/fiatal-romak-uzenik-farkas-florian-es-az-orszagos-roma-onkormanyzat-nem-kepviseli-oket/>
(Letöltés dátuma: 2022.03.14.)

Népszava, 2014: Népszava: Bebizonyosodott: semmit sem ér a kisebbségi képviselőre született szabályozás. *Népszava*, 2014.03.31.
https://nepszava.hu/1015601_bebizonyosodott-semmit-sem-er-a-kisebbségi-kepviselőre-született-szabalyozas
(Letöltés dátuma: 2022.03.12.)

Népszava, 2021: Czene Gábor: Sietni kell a megismételt választással, nélküle a romáknak nem lesz szószólójuk a parlamentben. *Népszava*, 2021.01.15.
https://nepszava.hu/3143408_oro-valasztas-2022-január-parlament
(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Népszava, 2022a: Czene Gábor: Újabb hangfelvételen beszél Sztojka Attila arról, hogy aki a család tagja, azt családon belül kezelik, "de kívül ezt senki nem érezheti". *Népszava*, 2022.01.11.
https://nepszava.hu/3142979_ujabb-hangfelvetelen-beszél-sztojka-attila-arrol-hogy-aki-a-csalad-tagja-azt-csaladon-belul-kezelik-de-kivul-ezt-senki-nem-erezheti
(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Népszava, 2022b: Czene Gábor: Melegekkel riogatott Sztojka. *Népszava*, 2022.01.12.
https://nepszava.hu/3143063_melegekkel-riogatott-sztojka
(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Parlament.hu, 2018a: Parlament.hu: Országgyűlési Napló 2018-2022. országgyűlési ciklus - Az Országgyűlés tavaszi ülészakájának 4. ülésnapja 2018. május 18-án, pénteken. *Parlament.hu*, 2018.
<https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny180518/9dc3ee44-27df-ff43-f03b-5c962e391823?t=1528371058000>
(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Parlament.hu, 2018b: Parlament.hu: Országgyűlési Napló 2018-2022. országgyűlési ciklus - Az Országgyűlés tavaszi ülészakájának 7. ülésnapja 2018. június 11-én, hétfőn. *Parlament.hu*, 2018.
<https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny180611.pdf/b7fbd210-27d2-79cc-5d56-a561f387f855?t=1529049137000>
(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Parlament.hu, 2019: Parlament.hu: Országgyűlési Napló 2018-2022. országgyűlési ciklus Az Országgyűlés tavaszi ülészakájának 8. ülésnapja, 2019. március 18-án, hétfőn. *Parlament.hu*,

2018.

<https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny190318/5465644b-de84-9224-5c90-6930f90eaa15?t=1553514881000>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

PoliticalCapital, 2001: Political Capital: A Fidesz és a Lungo Drom választási együttműködése. *Political Capital*, 2001.12.17.

https://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=539

(Letöltés dátuma: 2022.03.23.)

Roma Sajtóközpont 2014: Roma Sajtóközpont: Farkas Flórián arra kéri "barátait és képviselőtársait", hogy egyelőre ne regisztráltassák magukat nemzetiségi választópolgárként. *Roma Sajtóközpont*, 2014.01.13.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=653768044661401&set=a.436453163059558.95206.432303270141214&type=1&theater> (2022.03.12.)

Rutsch Nóra: Magyarország miért? A magyarországi németek kitelepítésének néhány kérdése. *Történelemtanítás*, 2010/4. sz.

https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/wp-content/uploads/2010/12/01_04_10_Rutsch.pdf

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Telex, 2021: Tóth Gergely: Elbukhatta a Fidesz a legolcsóbb képviselői mandátumot. *Telex*, 2021.11.30.

<https://telex.hu/valasztas-2022/2021/11/30/roma-nemzetisegi-lista-agocs-janos-lungo-drom-kisebbségi-mandatum>

(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Választás.hu, 2014a: Választás.hu: Országos Roma Önkormányzat országos listája. *Választás.hu*, 2014.

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/vertaj/hu/j28o27.html>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2014b: Választás.hu: Országos listák. *Választás.hu*, 2014.

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/vertaj/hu/j41o.html>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2014c: Választás.hu: A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a 2014. évi országgyűlési választásokon. *Választás.hu*, 2014.

<https://www.valasztas.hu/documents/20182/575402/A+nemzetiségi+névjegyzékben+szereplő+választópolgárok+száma+2014+ogy.pdf/c598d3b2-07ef-45f8-82d5-ac1fb75c9f72>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2014d: Az országos listás mandátumok számításai. *Választás.hu*, 2014.

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/dont.html>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2014e: Az országos listás választás eredménye. *Választás.hu*, 2014.

<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/orszlist.html>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2014f: *Választás.hu*: 1090/2014. NVB határozat - a német nemzetiségi szószóló megbízatásának megszűnése tárgyában. *Választás.hu*, 2014. 04. 25.

<https://www.valasztas.hu/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/1090-2014-nvb-hatarozat-a-nemet-nemzetisegi-szoszolo-megbizatasanak-megszunese-targyaban>

(Letöltés dátuma: 2022.03.16.)

Választás.hu, 2018a: *Választás.hu*: Országgyűlési képviselők választása 2018 – országos listák. *Választás.hu*, 2018.

<https://www.valasztas.hu/orszag-os-listak>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2018b: *Választás.hu*: Országgyűlési képviselők választása 2018 - választópolgárok száma. *Választás.hu*, 2018.

<https://www.valasztas.hu/valasztopolgarok-szama>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2018c: *Választás.hu*: Országgyűlési képviselők választása 2018 - országos listás szavazás eredménye. *Választás.hu*, 2018.

https://www.valasztas.hu/orszag-os-listak-eredmenye?p_p_id=ogylistaseredmenyadatlap_WAR_nvinvrportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_ogylistaseredmenyadatlap_WAR_nvinvrportlet_tabId=tab2

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2018d: *Választás.hu*: Tájékoztató adatok az országos listás mandátumok számításairól. *Választás.hu*, 2018.

<https://www.valasztas.hu/documents/20182/863121/Orsz%C3%A1gos+list%C3%A1s+mand%C3%A1tumok+sz%C3%A1m%C3%ADt%C3%A1sai.html/48e2198d-4b1e-4d7b-85be-7a29d96fcd5?t=1525847503774>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2022a: *Választás.hu*: 123/2022. NVB határozat - az országgyűlési képviselők 2022. április 3. napjára kitűzött általános választásán az országos nemzetiségi listát állító országos nemzetiségi önkormányzatokat megillető központi költségvetési támogatás meghatározása tárgyában. *Választás.hu*, 2022.03.02.

<https://www.valasztas.hu/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/123-2022-nvb-hatarozat-az-orszaggyulesi-kepviselok-2022-aprilis-3-napjara-kituzott-altalanos-valasztasan-az-orszag-os-nemzetisegi-listat-allito-orszago>

(Letöltés dátuma: 2022.03.16)

Választás.hu, 2022b: *Választás.hu*: A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma. *Választás.hu*, 2022.

<https://www.valasztas.hu/nemzetisegi-nevjegyzeki-nyilvantartas>

(Letöltés dátuma: 2022.03.22.)

Választás.hu, 2022c: *Választás.hu*: Választópolgárok száma. *Választás.hu*, 2022.

<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/valasztasi-informaciok/valasztopolgarok-szama>

(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2022d: Választás.hu: Mandátumszámítás eredménye. *Választás.hu*, 2022.
<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/valasztasi-informaciok/mandatumszamitas-eredmenye>
(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)

Választás.hu, 2022e: Választás.hu: Gyakran ismételt kérdések. *Választás.hu*, 2022.
<https://www.valasztas.hu/ogy2022-gyik>
(Letöltés dátuma: 2022.04.13.)